

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
VIEŠOJO VALDYMO IR VERSLO FAKULTETAS
VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO INSTITUTAS

AUŠRA KELMINSKIENĖ

**DALYVAUJAMO BIUDŽETO RAIŠKA IR
SĄLYGOJANTYS VEIKSNIAI: VILNIAUS IR
ALYTAUS MIESTŲ ATVEJIS**

Magistro baigiamasis darbas

Vadovas

Prof. dr. Andrius Stasiukynas

VILNIUS

2023

TURINYS

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS	3
LENTELIŲ SĄRAŠAS	4
PRIEDŲ SĄRAŠAS	5
ĮVADAS.....	6
1. PILIEČIŲ DALYVAVIMAS IR DALYVAUJAMOJO BIUDŽETO TEORINĖS PRIELAIDOS.....	9
1.1. Piliečių dalyvavimas	9
1.2. Dalyvaujamojo biudžeto teorinės prielaidos	14
2. DALYVAUJAMOJO BIUDŽETO RAIŠKA.....	25
2.1. Dalyvaujamojo biudžeto raiška Europoje.....	25
2.2. Dalyvaujamojo biudžeto raiška Alytuje ir Vilniuje.....	29
3. TYRIMO METODOLOGIJA	35
3.1. Tyrimo metodologijos pagrindimas.....	35
3.2. Tyrimo instrumentas	36
3.2. Tyrimo imties sudarymas	39
4. ALYTAUS IR VILNIAUS MIESTŲ DALYVAUJAMOJO BIUDŽETO RAIŠKOS TYRIMAS.....	40
4.1. Alytaus ir Vilniaus miestų tvarkos aprašų reglamentuojančių dalyvaujamąjį biudžetą analizė	41
4.2. Projektų įgyvendinimo Alytaus ir Vilniaus miestuose analizė	43
IŠVADOS	55
REKOMENDACIJOS	56
LITERATŪRA.....	57
ANOTACIJA	62
ANNOTATION	62
SANTRAUKA	63
SUMMARY	64
PRIEDAI.....	65

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

<i>1 pav.</i> S. P. Arsntein „Piliečių dalyvavimo kopėčios“	9
<i>2 pav.</i> Porto Alegre dalyvaujamojo biudžeto ciklas.....	21
<i>3 pav.</i> Dalyvujamąjį biudžetą įgyvendinančios savivaldybės Lietuvoje.....	30
<i>4 pav.</i> Kokybinio tyrimo strategija	36

LENTELIŲ SĄRAŠAS

<i>1 lentelė.</i> Irvin Renne A. ir Stansbury John „Piliečių dalyvavimo valdymo procese privalumai“.....	11
<i>2 lentelė.</i> Irvin Renne A. ir Stansbury John „Piliečių dalyvavimo valdymo procese trūkumai	11
<i>3 lentelė.</i> Tamošiūnaitė Rūta „piliečių dalyvavimo planavimo procese privalumai“	12
<i>4 lentelė.</i> Dalyvaujamo biudžeto privalumai ir trūkumai.....	23
<i>5 lentelė.</i> Piliečių aktyvumas balsavime	29
<i>6 lentelė.</i> Piliečių aktyvumas balsavime, Alytuje	32
<i>7 lentelė.</i> Piliečių aktyvumas balsavime, Vilniuje	33
<i>8 lentelė.</i> Ekspertų charakteristika	37
<i>9 lentelė.</i> Struktūrizuoto interviu tyrimo klausimų kryptis ir pagrindimas.....	38
<i>10 lentelė.</i> Alytaus ir Vilniaus miestų tvarkos aprašų skirtumai.....	40
<i>11 lentelė.</i> Patvirtinti projektai įgyvendinimui 2021 m.	42
<i>12 lentelė.</i> Problemų, įgyvendinant dalyvaujama biudžetą, Alytaus ir Vilniaus miestuose, vertinimas.....	44
<i>13 lentelė.</i> . Piliečių įsitraukimo formų, įgyvendinant dalyvaujama biudžetą, Alytaus ir Vilniaus miestuose, vertinimas	45
<i>14 lentelė.</i> Veiksnių, turinčių įtakos piliečių aktyvumui teikiant projektus ir pasyvumui balsuojant.	46
<i>15 lentelė.</i> Vietos bendruomenės intereso įtakos piliečių aktyvumui vertinimas	48
<i>16 lentelė.</i> Dalyvaujamo biudžeto sėkmės rodiklių nebuvimo vertinimas	49
<i>17 lentelė.</i> Galimų sėkmės rodiklių, pagerinančių šį piliečių įtraukimo metodą, vertinimas ..	50
<i>18 lentelė.</i> Dalyvaujamo biudžeto tobulinimo vertinimas	51

PRIEDŲ SĄRAŠAS

1 priedas. 2022 m. Vilniaus mieste patvirtinti projektai įgyvendinimui.

2 priedas. Alytaus idėjos pasiūlymo forma.

IVADAS

Temos aktualumas: dauguma savivaldybių rengia viešas konsultacijas dėl iniciatyvų, kurios tiesiogiai susiję su vietos gyventojais. Dalyvaujamojo biudžeto modelis, iš esmės yra kitoks sprendimų priėmimo būdas, leidžiantis gyventojams teikti pasiūlymus ir patiems nuspręsti, kurios idėjos bus įgyvendintos jų apylinkėse. Dalyvaujamojo biudžeto sudarymą pirmą kartą įvedė Porto Alegre miestas (Brazilijoje) 1989 metais ir gavo tarptautinį pripažinimą kaip demokratijos skaidrumo ir atskaitomybės vietos valdymo srityje lyderis (Assessment of Participatory Budgeting in Brazil 2005), todėl savivaldybės, siekdamos didinti gyventojų pasitikėjimą, vis dažniau renkasi įgyvendinti dalyvaujamąjį biudžetą.

Piliečiams perduota galimybė nuspręsti, kaip panaudoti dalį savivaldybės biudžeto lėšų, kryptingai ugdo ir skatina jų įsitraukimą, siekiant pagerinti gyvenamosios vietos aplinką. Šiuolaikinė demokratinė visuomenė yra neįsivaizduojama be aktyvių gyventojų įsitraukimo į sprendimo priėmimo procesus, todėl ši dalyvaujamojo biudžeto praktinė priemonė leidžia piliečiams ir valdžios atstovams imtis veiksmų, siekiant aukštų demokratiškos, besivystančių tikslų įgyvendinimo (Wampler, McNulty, ir Michael 2021, 2).

Pasaulyje, dalyvaujamasis biudžetas taikomas jau beveik tris dešimtmečius. Lietuvoje pirmasis dalyvaujamojo biudžeto projektas įgyvendintas 2018 metais, Alytaus mieste (Pirmą kartą istorijoje alytiškiai patys tiesiogiai nusprendė, kam skirti finansavimą 2018). Nors per pastaruosius metus dar ne visos savivaldybės Lietuvoje įgyvendino dalyvaujamąjį biudžetą, ši gyventojų dalyvavimo forma palaipsniui populiarėja, taip kartu didindama gyventojų pasitikėjimą vietos valdžia.

Kokybiškiems ir sklandiems dalyvaujamojo biudžeto procesams užtikrinti, būtinas nuoseklus pasiruošimas: darbuotojų informavimas, aiškių tikslų ir procesų nusimatymas, komunikacijos tarp gyventojų ir institucijos darbuotojų būdai, idėjų teikimo ir balsavimo platformos kūrimas, informacijos viešinimo galimybių sklaidos kanalų nusimatymas, rizikų, susijusių su laimėjusių projektų įgyvendinimu nustatymas, bei kiti veiksniai, kurie lemia sėkmingą dalyvaujamojo biudžeto įgyvendinimą.

Nors Lietuvos savivaldybių tarpe dalyvaujamas biudžetas, tampa vis populiariesnis, ši piliečių dalyvavimo forma yra gana naujas reiškinys, kuris gali būti nuolat tobulinamas, todėl svarbu nustatyti veiksnius lemiančius sėkmingą dalyvaujamo biudžeto įgyvendinimą.

Temos ištirtumas: Dalyvaujamasis biudžetas plačiausiai nagrinėjamas dalyvaujamojo aspektu. Tokie užsienio autoriai kaip B. Wampler (2007), Sintomer, Herzberg, Roche (2011), Cabannes (2004), Flynn (2016) ir kt. didelį dėmesį skyrė piliečių įtraukimo galimybėms, kurios skatintų piliečius labiau įsitraukti į sprendimų priėmimą. Lietuvos autoriai

dalyvaujamojo biudžeto priemonės taikymo aspektai nėra itin plačiai ir sistemiškai nagrinėjami, kol kas labiau vyrauja požiūris, jog tai viena iš piliečių dalyvavimo formų, kuriai iš esmės skiriama per mažai dėmesio. Tačiau tokie autoriai, kaip Žemgulytė, Muravjovas, Duncikaitė (2021) pateikia didžiausius iššūkius, su kuriais susiduria savivaldybės įgyvendindamos dalyvaujamojo biudžetą. Nors pasauliniu mastu temos ištirtumas gana nemažas, tačiau svarbu atsižvelgti į tai, kad dalyvaujamojo biudžeto priemonės taikymas yra pakankamai naujas reiškinys viešojo valdymo sistemoje, todėl natūralu, kad dėmesys šiai priemonei ypatingai Lietuvos mokslinėje erdvėje nėra itin išplitęs. Svarbu pabrėžti, kad pastaruoju metu, didesnis dėmesys yra sutelkiamas į piliečių poreikių, norų, nuomonės išklaušymą, supratimą, todėl dalyvaujamojo biudžeto priemonės taikymo perspektyva ateityje turėtų tendencingai didėti.

Tyrimo objektas: Dalyvaujamas biudžetas Lietuvos savivaldybėse.

Problema: Kokia dalyvaujamojo biudžeto raiška ir veiksniai lemiantys dalyvaujamojo biudžeto plėtrą pasirinktose Lietuvos savivaldybėse?

Tyrimo tikslas: Išnagrinėti dalyvaujamojo biudžeto raišką ir veiksnius, lemiančius įgyvendinimą pasirinktose Lietuvos savivaldybėse.

Darbo uždaviniai:

1. Išanalizuoti piliečių dalyvavimo ir dalyvaujamojo biudžeto taikymo teorines prielaidas;
2. Išnagrinėti dalyvaujamojo biudžeto taikymo raišką;
3. Išsiaiškinti dalyvaujamojo biudžeto įgyvendinimą Alytaus ir Vilniaus savivaldybėse;
4. Nustatyti pagrindines problemas su kuriomis susiduriama įgyvendinant dalyvaujamojo biudžetą.

Tyrimo metodai:

Teorinei daliai:

1. Užsienio ir Lietuvos mokslinės literatūros turinio lyginamasis metodas. Šis metodas tinkamas analizuojant tiek Lietuvos, tiek užsienio autorių įžvalgas ir nuomonę apie piliečių dalyvavimą priimančias sprendimus.

2. Sintezės metodas. Šiuo metodu buvo lyginamos Lietuvos ir užsienio autorių nuomonės.

3. Apibendrinimo metodas, leidžia įvardinti kiekvieno skyriaus ir poskyrio esminius požymius ir savybes.

Empiriniam tyrimui:

4. Dokumentų, reglamentuojančių dalyvaujamojo biudžeto įgyvendinimą, turinio analizės metodas, naudotas analizuojant Alytaus ir Vilniaus miestų savivaldybių tvarkos aprašus, teisės aktų panašumus ir skirtumus, oficialius dalyvaujamojo biudžeto internetinių svetainių portalus.

5. Lyginamosios analizės metodas. Šis metodas buvo taikytas siekiant palyginti Alytaus ir Vilniaus miestų dalyvaujamojo biudžeto įgyvendinimą.

6. Struktūruoto interviu metodas (kokybinis tyrimas), kuriuo buvo siekiama įvertinti kaip asmenys koordinuojantys, ar kitomis formomis yra įsitraukę, dalyvaujamo biudžeto įgyvendinimą iš savo perspektyvos vertina dalyvaujamojo biudžeto ypatumus bei proceso metu kylančias problemas.

Darbo struktūra:

Magistro baigiamąjį darbą sudaro įvadas ir keturios dalys: pirmoje dalyje, kuris darbe yra sudarytas ir dviejų poskyrių, pateikiama teorinė mokslinės literatūros analizė apie piliečių dalyvavimo ir dalyvaujamo biudžeto esmę ir sampratą, aptariamas piliečių dalyvavimas sprendimų priėmimo sprendimuose savivaldos lygmeniu. Pateikiama dalyvaujamojo biudžeto samprata. Antroje dalyje pateikiama dalyvaujamo biudžeto raiška, ją sudaro du poskyriai. Trečioje dalyje aprašoma tyrimo metodologija. Joje pateikta kokybinio tyrimo aprašomoji dalis. Ketvirtoje dalyje yra atliekama Lietuvos ir Vilniaus miestų dalyvaujamojo biudžeto raiškos tyrimas: vietos teisės aktų bei projektų įgyvendinimo lyginamoji analizė, pateikiami struktūrizuoto interviu rezultatai, tyrimo išvados ir pasiūlymai.

Magistro baigiamąjį darbą sudaro: turinys, įvadas, 4 skyriai, 9 poskyriai, išvados, rekomendacijos, bibliografiniai šaltiniai (panaudoti 50 bibliografinių šaltinių), dvi santraukos ir dvi anotacijos (lietuvių ir anglų kalbomis), 2 priedai, 18 lentelių, 4 paveikslai. Darbo apimtis 68 lapai.

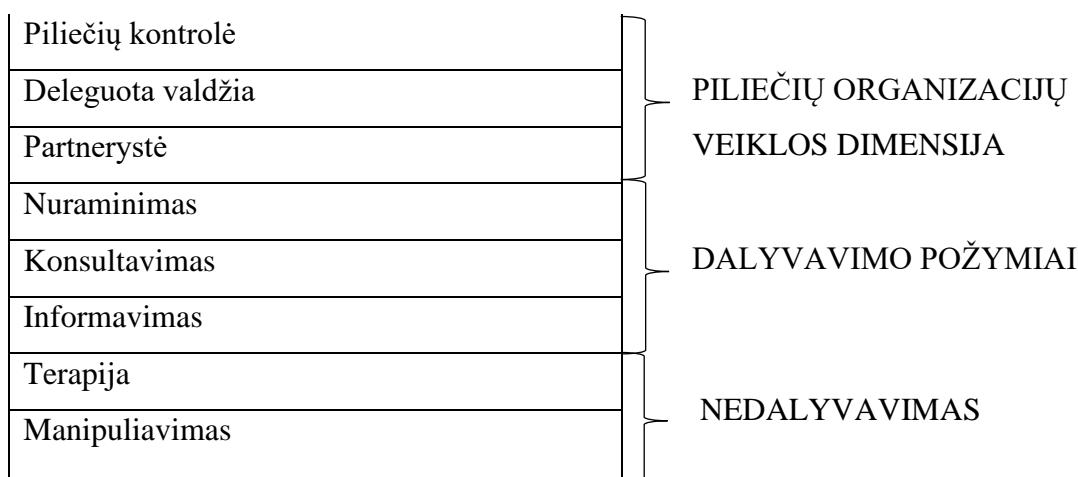
1. PILIEČIŲ DALYVAVIMAS IR DALYVAUJAMOJO BIUDŽETO TEORINĖS PRIELAIIDOS

Bendraja prasme, dalyvavimas reškia piliečių dalyvavimą priimant sprendimus. Visuomenės narių dalyvavimas ir pilietiškumas yra būtina demokratijos formavimosi ir stabilumo užtikrinimo dedamoji dalis.

Gyventojai, būdami neabejingi tam, kas vyksta juos supančioje aplinkoje ir būdami aktyvūs, gali pakeisti nuostatą, kad valdžios sprendimai priimami neatsižvelgiant į gyventojų poreikius ir norus. Priešingai, piliečių konstruktyvus dialogas su vietos valdžia, sudaro sąlygas sklandžiai vietos valdžios veiklai, priimant galutinius sprendimus. Piliečių dalyvavimas yra laikomas reikšmingu ir aktuali nuo seno, mokslininkai teigia, kad į vietos savivaldos sprendimų priėmimo procesą yra būtina įtraukti gyventojus, pasinaudojant viena ar kita piliečių dalyvavimo forma.

1.1. Piliečių dalyvavimas

Viena pirmųjų mokslininkų, nagrinėjusi pilietinio dalyvavimo temą, buvo S. P. Arnstein. Autorės atlikta analizė ir iškeltas piliečių dalyvavimo klausimas, šiomis dienomis išlieka toks pat aktualus kaip ir 1969 metais. Jos pristatytas „piliečių dalyvavimo kopėčių“ modelis, susistemino piliečių įsitraukimą į viešojo valdymo procesus (žr. 1 pav.). Pagal autore, modelyje išskiriami aštuoni piliečių dalyvavimo tipai, kuriame kiekviena pakopa atitinkamai parodo piliečių galios apimtį galutiniams, valdžios priimamiems, sprendimams.

Sudaryta remiantis: Sherry Phyllis Arnstein, 1969. „A Ladder Of Citizen Participation.“ Journal of the American Planning Association, 35(4), 1969, 217.

1 Pav. S. P. Arnstein „Piliečių dalyvavimo kopėčios“

Kaip matome paveiksle, apačioje esančios pakopos: manipuliavimas ir terapija apibūdinamos kaip „nedalyvavimas“ (angl. *nonparticipation*). Anot S. P. Arnstein šiame lygyje tikrasis tikslas nėra suteikti gyventojams galimybę dalyvauti planavime, ar vykdyti programas, o sukurti galimybes valdžios atstovams, padėsiančias „šviesti“ ir „išgydyti“ piliečius (Arnstein 1969, 2). Tokį iliuzinį dalyvavimą iliustruoja autorės pateikiamas pavyzdys apie klausimus svarstant miestų modernizavimo aspektus, kuomet susirinkimo metu piliečiams buvo sakoma „mums reikia jūsų parašų dėl šio daugiabučių paslaugų centro pasiūlymo, kuriame būtų po vienu stogu gydytojai iš sveikatos skyriaus, darbuotojai iš socialinio skyriaus ir specialistai iš įdarbinimo tarnybos“ (Arnstein 1969, 4). Toks dalyvavimo imitavimas piliečiams tarsi leidžia pasisakyti, bet realios galios galutiniams sprendimams piliečiai neturi ir naudą gauna tik valdžios atstovai, kurie „šviečia“ piliečius jiems reikiama linkme, sukurdami visuomenės palaikymo įspūdį.

Trečioji ir ketvirtoji pakopos – informavimas ir konsultavimas apibūdinami kaip turintys dalyvavimo požymių (angl. *tokenism*). Šios pakopos leidžia tiesioginės galios neturintiems piliečiams būti išgirstiems ir išklaudytiems, tad yra pažangesnis, lyginant su pirmosiomis dvijomis pakopomis. Šis lygmuo gali apimti įvairias apklausas, viešas konsultacijas ar susitikimus su vietos valdžia, tačiau piliečių nuomonė yra labiau rekomendacinio pobūdžio ir priimant galutinius sprendimus nebūtinai į ją bus atsižvelgiama ir atliepiama į gyventojų poreikius.

„Nuraminimas“ (angl. *placation*), pagal S. P. Arnstein yra „tiesiog aukštesnis dalyvavimo lygis, nes pagrindinės taisyklės leidžia galios neturintiems patarti, bet palikti galios turėtojams nuolatinę teisę spręsti“ (Arnstein 1969, 3). Nors šiame lygmenyje piliečiai pradeda įgyti tam tikrą dalyvavimo laipsnį, jis išlieka simbolinis. Tai dažniausiai pačių valdininkų atrinkti atstovai, ar bendruomenės nariai, kurie yra „saugūs“ ir išlieka valdininkų galios ribose, kadangi sprendimo priėmimo metu, pasiekama teisė nuspręsti ar pateikti patarimai pakankamai pagrįsti, kad į juos reikėtų atsižvelgti.

Šeštoje pakopoje, vadinamoje „partnerystė“ (angl. *partnership*), vykta tikrasis galių pasiskirstymas derybų metu t. y. pasireiškia realus piliečių ir valdžios institucijų bendradarbiavimas, pasitelkiant komitetus ar kitus mechanizmus. Diskusijų metu aiškiai pasiskirstomos atsakomybės ribos, kurios negali būti keičiamos vienašališkai.

Modelyje aiškiai matoma, kad kylant „kopėčiomis“ piliečių dalyvavimo galios tampa vis stipresnės ir darančios didesnę įtaką valdininkų priimamiems sprendimams. Paskutiniuose dviejuose tipuose – „deleguota valdžia“ (angl. *delegated power*) ir piliečių kontrolė (angl. *citizen control*), gyventojai turi daugiausiai galios priimant sprendimus arba visišką valdymo

teisę. Piliečiams suteikiama galimybė derėtis ir ieškoti kompromisų su vietos valdžia, dalyvaujant komitetuose ar darbo grupėse. Mokslininkai Irvin Renne A. ir Stansbury John (2004), išskyrė piliečių dalyvavimo sprendimų priėmimo procese privalumus ir trūkumus tiek pačių piliečių atžvilgiu, tiek valdžios atstovų (žr. 1 lent.).

1 lentelė. Irvin Renne A. ir Stansbury John „Piliečių dalyvavimo valdymo procese privalumai“

	Privalumai gyventojams	Privalumai valdžiai
SPRENDIMŲ PRIĖMIMO PROCESAS	<ul style="list-style-type: none"> - Mokymasis iš valdžios atstovų; - Valdžios atstovų įtikinimas ir informavimas; - Įgyjami pilietiškumo įgūdžiai. 	<ul style="list-style-type: none"> - Mokymasis iš piliečių; - Piliečių įtikinimas ir informavimas; - Pasitikėjimo valdžia skatinimas, nerimo ir priešiško mažinimas; - Pritarimas priimamiems sprendimams.
PASĖKMĖS	<ul style="list-style-type: none"> - Išėjimas iš aklavietės; - Sprendimų priėmimas; - Kontrolės įgijimas politiniame procese; - Geresni politiniai ir įgyvendinamieji sprendimai. 	<ul style="list-style-type: none"> - Išėjimas iš aklavietės; - Sprendimų priėmimas; - Išvengiama ginčų sprendimo sąnaudų; - Geresni politiniai ir įgyvendinamieji sprendimai.

Sudaryta remiantis Irvin Renne A. ir Stansbury John, 2004.

1 lentelėje matome, kad piliečių dalyvavimas sprendimų priėmimo procese gali sustiprinti pasitikėjimą valdžios atstovais, šalims keičiantis informacija ir turint grįžtamąjį ryšį, susidaro sąlygos išeiti iš aklavietės.

2 lentelė. Irvin Renne A. ir Stansbury John „Piliečių dalyvavimo valdymo procese trūkumai“

	Trūkumai gyventojams	Trūkumai valdžiai
SPRENDIMŲ PRIĖMIMO PROCESAS	<ul style="list-style-type: none"> - Laiko eikvojimas; - Beprasmiškos pastangos, jei sprendimas nėra priimamas. 	<ul style="list-style-type: none"> - Laiko eikvojimas; - Išlaidų reikalaujantis; - Gali duoti priešingą rezultatą padidės piliečių priešiškas valdžiai
PASĖKMĖS	<ul style="list-style-type: none"> - Dėl stiprių interesų grupių gali būti priimti blogesni politiniai sprendimai. 	<ul style="list-style-type: none"> - Prarandama sprendimų priėmimo kontrolė; - Galimybė atsirasti netinkamiems sprendimams, kurių nebus galima ignoruoti; - Sumažėja biudžeto lėšos, skiriamos tikriesiems projektams įgyvendinti.

Sudaryta remiantis Irvin Renne A. ir Stansbury John, 2004.

Autoriai kaip trūkumą išskiria, kad abi pusės gali tuščiai išseikvoti laiką, sprendimams priimti prireiks daugiau sąnaudų, o galutinis sprendimas nebūtinai bus toks naudingas, kokio tikėtasi proceso pradžioje (žr. 2 lent.).

Nors yra manančių, kad gyventojų įtraukimas gali sukelti per daug išlaidų, Corgan ir Sharpe (1986) išskyrė penkis piliečių dalyvavimo planavimo procese privalumus (žr. 3 lentelė), šią sistemą sudaro penkios formos: (a) viešumas; (b) visuomenės švietimas; (c) visuomenės indėlis (angl. *input*); (d) sąveika su visuomene; ir (e) partnerystė:

- Viešumas – viešinimo metodai sukurti ir skirti visuomenei įtikinti ir jo paramai formuoti;
- visuomenės švietimas – visuomenės švietimo programos parengtos taip, kad jose dalyvaujantys įgyja subalansuotą informaciją, kad galėtų padaryti savo išvadas;
- visuomenės indėlis – gyventojų nuomonės, surinktos taikant įvairius metodus;
- sąveika su visuomene – informacijos ir idėjų mainai tarp piliečių, projektuotojų ir sprendimus priimančių asmenų (kai šie metodai tinkamai naudojami, kiekvienas dalyvis turi galimybę išreikšti savo nuomonę, reaguoti į kitų idėjas ir dirbti siekdamas sutarimo);
- institucijų ir visuomenės partnerystė – siūlo piliečiams formalizuotą vaidmenį priimant galutinius sprendimus (Tamošiūnaitė 2018, 34).

3 lentelė. Tamošiūnaitė Rūta „piliečių dalyvavimo planavimo procese privalumai“

VIEŠUMAS	VISUOMENĖS MOKYMAS (-IS)	VISUOMENĖS INDĖLIS	VIEŠOJI SĄVEIKA	VIEŠOJI PARTNERYSTĖ
Visuomenės paramos formavimas	Informacijos sklaida	Informacijos rinkimas	Dvikryptė komunikacija	Priimami patarimai ir užtikrinamas pritarimas
← PASYVUMAS			AKTYVUMAS →	

Sudaryta pagal Tamošiūnaitė Rūta, 2018.

Piliečių dalyvavimas valstybės valdyme, gali turėti įtakos sprendimų priėmimui ir valstybės politikai. Tokie dalyvavimo būdai kaip referendumai, viešosios diskusijos, piliečių iniciatyvos ir rinkimai leidžia gyventojams išreikšti savo nuomonę ir tiesiogiai dalyvauti sprendimų priėmimo procese. Dalyvavimas politiniame gyvenime, formuoja pilietinę atsakomybę, bei suteikia galimybę išreikšti savo interesus, į kuriuos valdžia privalo atsižvelgti.

Suteikia jausmą, kad yra svarbūs viešojo valdymo procese, be to, bendradarbiavimas su valdžios institucijomis skatina pasitikėjimą institucijų veikla. (R. Petrauskienė, G. Žilinskas, 2013, 50–64).

Vienas iš svarbiausių piliečių dalyvavimo svarbos aspektų pasireiškia tuo, kad leidžia valstybės institucijoms geriau atstovauti gyventojus. Filosofas R. A. Dahl taip pat akcentuoja, kad aktyvus piliečių dalyvavimas valstybės valdyme yra geriausias būdas pasiekti maksimalią naudą (1989, 184), kadangi valdžios institucijos turi daugiau informacijos apie jų nuomones ir poreikius, o tai padeda priimti sprendimus, geriausiai atitinkančius piliečių interesus. Be to, piliečių dalyvavimas taip pat padeda skatinti viešumą ir atvirumą valdžios institucijų veikloje. Kai piliečiai gali dalyvauti sprendimų priėmimo procese, tai gali sumažinti korupcijos pavojų ir padidinti skaidrumą, nes sprendimai yra priimami viešai ir gali būti aptarti su piliečiais.

Paulausko (2000) teigimu, demokratija yra liaudies valdžia, esant demokratijos sąlygomis visa liaudis yra įtraukiama į savivaldos ciklą (p. 12). Kaip pastebi A. Bučinskas ir A. Raipa piliečiai, visuomenės nariai, įgiję dalyvavimo patirties, tampa labiau tolerantiški, išsilavinę, kilnesni. Jie savo dalyvavimo prasmę įžvelgia ne tik stengdamiesi patenkinti asmeninius poreikius, bet ir išreiškdami kolektyvinius bendruomenės, piliečių grupės interesus (2001).

Dalyvaujamai demokratijai valstybinis mastas yra per didelis (R.A. Dahl, 1989, 230), todėl brandžių demokratinių valstybių pagrindiniu elementu yra laikoma stipri vietos savivalda (R. Vanagas, 2006, p. 350). Plėtojant vietos savivaldą ir sprendžiant svarbius klausimus, susijusius su tos vietos gyventojais, ypatingai svarbu informuoti piliečius apie galimybę dalyvauti sprendimų priėmimo procesuose ir ieškoti efektyvių būdų skatinant piliečių aktyvumą. Sėkmingas bendradarbiavimas gyventojų ir arčiausiai jų esančios valdžios institucijų, sudaro palankias sąlygas sklandžiam viešojo administravimo sistemos funkcionavimui. Ieškant kompromisų sprendimo priėmimo metu, piliečiai tą pačią situaciją gali matyti visiškai kitaip, pateikti naują požiūrį ir nulemti iš esmės visai kitokį problemos sprendimo būdą.

Visame pasaulyje egzistuoja daugybė valdymo formų, kuriose piliečiai dalyvauja tiesiogiai ir jų dalyvavimas yra orientuotas į vyriausybės atskaitomybę už viešus sprendimus. Todėl vietos valdžia turi nuolat ieškoti aktyvaus dialogo ir naujų bendradarbiavimo galimybių su visuomene formų (L. Marcinkevičiūtė, R. Petrauskienė, 2008, p. 102–109) ir suteikti gyventojams patogų įrankį, kuriuo pasinaudodami galėtų įsitraukti į sprendimų priėmimą svarstant jiems rūpimus klausimus.

1.2. Dalyvaujamojo biudžeto teorinės prielaidos

Dalyvaujamojo biudžeto koncepcija pasklido pasaulyje, kuomet Porto Alegre's miestas devintajame dešimtmetyje sėkmingai įgyvendinto dalyvaujamojo biudžetą Brazilijoje, siekdamas susidoroti su korupcija, socialine nelygybe ir padidinti skaidrumą skirstant biudžeto asignavimus. Gianpaolo Baiocchi teigimu šio „eksperimento“ atsiradimui įtakos turėjo tuo metu Porto Alegre valdžiusi Darbininkų partija (1992, 1), kurios rinkimų kampanija buvo grindžiama demokratiniu dalyvavimu ir „išlaidų prioritetų apvertimu“, turėjusiu pakeisti dešimtmečius trukusią tendenciją, kuomet viešieji ištekliai buvo leidžiami tik vidurinėsios ir aukštesniosios klasės rajonuose. Dalyvaujamoju biudžetu buvo siekiama padėti skurdžiau gyvenantiems piliečiams ir rajonų gyventojams gauti didesnes viešąsias išlaidas. Nauja vyriausybė per pirmuosius dvejus valdymo metus, bandydama savivaldybę ištraukti iš bankroto, taikė įvairius eksperimentinius mechanizmus, turėjusius padėti išspręsti finansinius sunkumus, suteikiančius piliečiams tiesioginį vaidmenį valdžios institucijų veikloje ir pakeisiančius ankstesnius socialinių išlaidų prioritetus.

Porto Alegre mieste pirmaisiais dvejais PB metais, dalyvavo mažiau nei tūkstantis piliečių iš milijono. 1992 m. dalyvių skaičius išaugo iki beveik 8 000 dalyvių. 1992 m. laimėjus pakartotinius rinkimus, programa ėmė gyventi savo gyvenimą - dalyvių skaičius išaugo iki daugiau kaip 20 000 žmonių per metus (B. Wampler 2000,2). Per 15 partijos valdymo metų, dalyvaujamojo biudžetas buvo integruotas iki tokio lygio, kad naujoji valdžia nediršo panaikinti šios procedūros (Y. Sintomer, C. Herzberg Ir A. Röcke 2008, 167).

Nors Porto Alegre mieste įgyvendinto dalyvaujamojo biudžeto forma paplito po visą pasaulį, tai pakankamai naujas piliečių įtraukimo būdas, o mokslininkai analizuojantys dalyvaujamojo biudžetą neturi vieningo apibrėžimo: Brian Wampler jį apibūdina kaip sprendimų priėmimų procesą, per kurį piliečiai svarsto (ang. *deliberate*) ir derasi (ang. *negotiate*) dėl viešųjų išteklių paskirstymo (2007, 21). Flynn Aleksandra nuomone, „dalyvaujamojo biudžetas suteikia gyventojams tiesioginės galios priimti sprendimus, kokie projektai bus finansuojami“ (Flynn 2016, 2). Gilman, H. R. teigia, kad tai demokratinis procesas, kurio tikslas - suteikti miestiečiams galimybę spręsti dėl viešojo biudžeto asignavimų ir balsuoti, kur ir kaip juos įgyvendinti. „Dalyvaujamojo biudžetas – tai tiesioginės demokratijos požiūris į biudžeto sudarymą. Jis suteikia galimybę piliečiams apskritai sužinoti apie valdžios institucijų veiklą ir svarstyti, diskutuoti bei daryti įtaką biudžeto paskirstymui. Tai priemonė, skirta šviesti, įtraukti, įgalinti piliečius ir stiprinti gero valdymo poreikį. Didesnis skaidrumas ir atskaitomybė, kurią sukuria dalyvaujamojo biudžetas, gali padėti sumažinti valdžios neveiksmingumą ir pažaboti klientelizmą ir korupciją“ (Shah 2007, p. 1). Skirtingai

nuo kitų procesų, šis mechanizmas, įpareigoja piliečius dalyvauti priimant sprendimus (2012, vii) ir anot Flynn (2016, 3) paprastai tai trunka metus, per kuriuos:

- Gyventojai nustato vietos poreikius;
- Gyventojai sugalvoja idėjas;
- Išrenkami delegatai, atstovaujantys apylinkei ar bendruomenei;
- Delegatai aptaria vietos prioritetus ir kuria konkrečius projektus, padedami administracijos ;
- Delegatai ir valdžios atstovai sudaro galutinį biudžetą;
- Gyventojai balsuoja už pasiūlymus;
- Vyriausybė įgyvendina projektus, už kuriuos buvo balsuojama daugiausiai;
- Gyventojai stebi įgyvendinimą.

Dalyvaujamojo biudžeto apibrėžimas vis dar kelia diskusijas, stebint įvairių šalių patirtį matome, kad vyriausybės dažnai pritaiko dalyvaujamo biudžeto taisykles ir procedūras, pagal vietos poreikius, taip sukurdamos programų veikimo skirtumus (Brian Wampler, Stephanie McNulty, Michael Touchto 2021), tačiau sutinkama dėl tam tikrų minimalių procedūrų, kurių turėtų būti laikomasi (Sintomer Y., Herzberg C., Rocke A., 2012):

1. Diskusija su bendruomene apie tai, kaip vyksta biudžetiniai procesai, paaiškinant, kad dalyvaujamas biudžetas vyksta riboto biudžeto sąlygomis.
2. Miesto arba tam tikros jo dalies gyventojai privalo būti įtraukti į valdymą, turėti savo atstovaujamąją valdžią (Geros kaimynystės ar bendruomenės lygmuo yra nepakankamas).
3. Tai turi būti besikartojantis procesas (vienkartinės iniciatyvos negali būti traktuojamos kaip dalyvaujamas biudžetas).
4. Tam tikra forma turi būti atsižvelgiama į piliečių nuomonę, gali būti atskiri susitikimai ar forumai.
5. Turi būti užtikrinta aiški priimtų sprendimų atskaitomybė, įrodymai, kad į piliečių nuomonę yra atsižvelgiama. (citat)

Toliau analizuojant dalyvaujamojo biudžeto apibrėžtį, galime remtis B. Wampler (2007) išskirtais veiksniais, be kurių jo manymu, neįmanomas sklandus įgyvendinimas:

1. Stipri vietinės valdžios parama – kuri pasireiškia, visų pirma, tuo, kad vietinė valdžia turi priimti sprendimą deleguoti dalį savo įgaliojimų, besikuriančiam piliečių susirinkimui. Taip pat, siekiant užtikrinti dalyvaujamojo biudžeto veikimą vietinė valdžia privalo teikti būtiną logistinę, informacinę ir finansinę paramą.
2. Politinė visuomenė, norinti ir galinti prisidėti prie politinių debatų – kaip teigia autorius,

praktika rodo, kad dalyvaujamas biudžetas daugiausia sėkmės sulaukė savivaldybėse, turinčiose stiprias politinės visuomenės šaknis. Jau veikiančios, piliečių politiniai judėjimai, nevyriausybinės organizacijos, dažniausiai, aktyviai remia dalyvaujamo biudžeto procesą.

3. Politinė aplinka, apsauganti dalyvujamą biudžetą nuo priešišku valdžios atstovų – dalyvujamo biudžeto procesas gali sutrikdyti tam tikrų asmenų valdžioje interesus ir jie gali bandyti jam pakenkti.
4. Lėšos, piliečių atrinktiems projektams finansuoti - dalyvujamo biudžeto procesas bus niekinis, jeigu nebus skiriama lėšų ir išrinktas projektas liks neįgyvendintas. Praktikoje, dažniausiai, piliečiams paskirstyti yra suteikiamas nustatytas procentas nuo savivaldybės biudžeto lėšų skirtų investiciniams projektams.

Vienas svarbiausių dalyvujamo biudžeto bruožų yra tai, kad piliečiai prisiima tiesioginę atsakomybę už miesto erdvės valdymą (Sintomer, Herzberg, Rocke 2008, p. 168). Tai reiškia, kad piliečių prisiimama veikla neapsiriboja vien balsavimu ar vietos valdžios sprendimų priėmimu, dėmesys sutelkiamas į kolektyvinį miesto bendrųjų gėrybių planavimą ir valdymą. Šiuo atveju, verta remtis E. Ostrom (1990) moksliniais darbais, kuriuose nustatyti išteklių valdančių institucijų veiklos principai. Anot mokslininko dalyvujamo biudžeto sudarymo proceso metu turi būti laikomasi šių pagrindų:

- taisyklės, pritaikomos prie vietos sąlygų,
- kolektyvinio pasirinkimo susitarimai, leidžiantys daugumai piliečių dalyvauti sprendimų priėmimo procese,
- veiksminga stebėseną, kurią vykdo vietos visuomenei priklausančios arba jai atskaitingos įstaigos.

Prisitaikymas prie vietos sąlygų yra pirmasis ir svarbiausias principas, kuris lemia kitų taisyklių sėkmę. Vietos valdžia turėtų stengtis ne primesti dalyvujamo biudžeto sudarymo procedūras. Taip pat klaidinga dubliuoti kituose miestuose įgyvendintus sprendimus. Dalyvujamo biudžeto sudarymo procesas turėtų būti plėtojamas vietos bendruomenės, remiamas vietos valdžios institucijų ir išorės ekspertų. Dalyvujamo biudžeto sudarymo procedūrą gali lemti šie veiksniai:

- stiprus vietos bendruomenių kultūrinis identitetas,
- vietos nevyriausybinių organizacijų veikla ir socialinė mobilizacija,
- vietos lyderių svarba,
- teritorinės segregacijos lygis ir kt. (Adam Polko. 2015, 36)

Literatūroje analizuojant pasaulyje egzistuojančius dalyvaujamojo biudžeto modelius autorių nuomonė išsiskiria. K. Maczka, A. Jeran, P. Matczak, M. Milewicz, G. Allegretti nuomone, techniškai dalyvaujamą biudžetą galima suskirstyti į tris bendrus modelius: 1) teritoriniu pagrindu (orientuotas į teritoriją) į konkrečią erdvę, pavyzdžiui, savivaldybę, rajoną ir t. t.), 2) teminis (orientuotas į aplinkosaugos, kultūros ir kt.) arba 3) grindžiamas veikėjais (orientuotas į konkrečias temas ar sektorius, pvz. jaunimui, vyresnio amžiaus žmonėms ir t. t.) (2021, 477). Taipogi atsižvelgiant į kriterijus tokius kaip: diskusija, dalyvavimas, svarstymas ir atskaitomybė, išskiriami penki dalyvaujamojo biudžeto modeliai Europoje (Raudla and Krenjova 2013; Sintomer et al. 2012, 2008). Sintomer, Herzberg, Rocke (2008), remdamiesi empiriniais tyrimais Europos miestuose, siūlo idealius ir tipinius dalyvaujamojo biudžeto modelius:

1. Porto Alegre pritaikytas Europai;
2. Organizuotų interesų grupių dalyvavimas;
3. Bendruomenės fondų vietos ir miesto lygmeniu;
4. Viešojo ir privataus sektorių derybų stalas;
5. Dalyvavimas artimoje aplinkoj;
6. Konsultacijos su visuomene finansų srityje.

Pirmasis modelis, remiasi Porto Alegre pagrindu, dalyvaujamojo biudžeto taisyklės parengia sudaryta delegatų taryba. Visas procesas yra orientuotas į pavienius aktyvius piliečius. Jie dalyvauja atvirose rajono lygmens susirinkimuose per savarankišką atranką, o jų deleguoti atstovai (pvz. gyventojų organizacijų ir asociacijų nariai) dalyvauja susitikimuose, vykstančiuose savivaldybės lygmeniu. Svarstymuose daugiausia dėmesio skiriama projektams, susijusiems su viešosiomis investicijomis, kuriuos rengia dalyviai. Galutinis projektų sąrašas - tai reitingas, sudarytas naudojant paskirstomojo teisingumo kriterijais ir formalizuotomis taisyklėmis (pvz. didelius projektus, rajonų ir savivaldybių projektus). Sprendimų priėmimo galia de facto priklauso piliečiams. Patvirtinus dalyvaujamojo biudžeto pasiūlymą, įsteigiama kontrolės ir stebėsenos institucija (K. Maczka, A. Jeran, P. Matczak, M. Milewicz, G. Allegretti 2021, 477). Antro tipo modelyje pagrindiniai veikėjai, nevyriausybinės organizacijos, sąjungos ir kitos organizuotos grupės. Labai dažnai jis vystosi ten, kur ankstesnės dalyvavimo tradicijos buvo grindžiama asociacijų ir interesų grupių indėliu apibrėžiant viešąją politiką tam tikruose sektoriuose. Dar vienas skirtumas tarp šių modelių yra piliečių pasiūlymų nagrinėjimo būdas. Modelyje „Porto Alegre pritaikytas Europai“ yra didelis spaudimas įgyvendinti pasiūlymus, kurie atsiranda dalyvaujamojo biudžeto procese, nes vietos valdžia įsipareigoja juos priimti. Nors techniškai savivaldybės taryba ir toliau yra atsakinga už galutinio sprendimo dėl biudžeto priėmimą, galima manyti, kad piliečiai turi sprendimo priėmimo galią. Kaip ir Brazilijos atveju,

šiam modelyje yra investicijų paskirstymo formulė. Tačiau kriterijai nebūtinai yra tokie patys kaip Brazilijos atveju. Gali būti naudojami kiti rodikliai, pvz. socialines pašalpas gaunančių asmenų skaičius rajone, dalyvavimas susirinkimuose arba laipsnis, kuriuo patys piliečiai supranta siūlomus projektus. Modelyje „Organizuotų interesų grupių dalyvavimas“ taisyklės gali būti neformalesnės nei Porto Alegre modelyje ir gali lemti tik konsultacinį procesą. Viena iš abiejų modelių stiprybių yra geros kokybės svarstymų galimybė. Dalyviai ne tik svarsto klausimus dideliame plenariniame posėdyje, bet gali tai daryti ir mažesniuose forumuose, komitetuose ar delegatų tarybose. Tokioje aplinkoje vyksta išsamios diskusijos, galima parengti išsamius pasiūlymus problemoms spręsti ir išsiaiškinti svarbius klausimus. Tai gali apimti net tai, kad dalyviai rengia ekspertų ataskaitas dėl mokyklų įrangos arba geresnės integracijos mažumų integravimą. Tačiau vienas iš abiejų modelių iššūkių yra sujungti procedūras su visapusišku visos administracijos modernizavimu. Dar vienas iššūkis susijęs su galimų konfliktų tarp atskirų piliečių ir organizuotų interesų grupių dalyvavimo (Yves Sintomer, Carsten Herzberg and Anja Röcke 2008, 170-171).

Bendruomenės fondai vietos ir miesto lygmeniu „Bendruomenės fondų“ ir „viešojo ir privataus sektorių derybų stalo“ modeliai buvo taikomi kol kas tik Europos dalyvaujajame biudžete ir vaidino nereikšmingą vaidmenį. Nepaisant to, jie yra potencialiai stiprus pagrindas tolesnei dalyvaujamojo biudžeto plėtrai, visų pirma Didžiojoje Britanijoje ir Rytų Europoje. Abiejuose tipuose yra fondas investicijoms arba projektams atitinkamai socialinėje, aplinkosaugos ir kultūros srityse. Toks fondas egzistavo, pavyzdžiui, Didžiosios Britanijos Bredfordo mieste (467 000 gyventojų) ir Lenkijos Plocko mieste (128 000 gyventojų). Kitas šių modelių ypatumas yra tas, kad jie yra santykinai nepriklauso nuo savivaldybės biudžeto, nes vietos administracijos lėšos yra dalinės. Todėl savivaldybės taryba neturi paskutinio žodžio priimant pasiūlymus. Veikia, komitetas, komisija arba delegatų susirinkimas, kuris rengia pasiūlymus. Organizuotos grupės, pavyzdžiui, vietos ar bendruomenių asociacijos ir nevyriausybinės organizacijos, yra abiejose procedūrose, tačiau verslas iš vienos iš jų pašalintas, o iš kitos – svarbiausias. „Viešojo ir privataus sektorių derybų stalo“ atveju privačios įmonės ir galbūt tarptautinės organizacijos surenka dalį lėšų. Šis modelis gali būti plėtojamas, kai tarptautiniai veikėjai bando įtraukti piliečių grupes arba nevyriausybines organizacijas į viešojo ir privataus sektorių partnerystę. Porto Alegre modelis lėmė vietos bendruomenės fondo modelio išplėtimą iki miesto lygmens. Pagal šį modelį dalyviai savarankiškai sprendžia dėl bendruomenės fondo taisyklių, o verslas į jį neįtraukiamas. Finansavimas teikiamas pagal specialias politikos programas, pvz. pavyzdžiui, miestų atnaujinimui. Pagal šį modelį socialiai pažeidžiamų asmenų skatinimas grupės yra pagrindinis bruožas. Be to „bendruomenės fondų“ idealiojo tipo dalyviai patys įgyvendina projektus. Nors tai įmanoma, kai vyksta viešojo ir

privačiojo sektorių derybos stalo, tai nėra būtinas reikalavimas. Šie du modeliai turi privalumų ir trūkumų. Ryšys su vietos politine struktūra, pavyzdžiui, yra silpnas arba jo iš viso nėra, nors savivaldybės taryba išlaiko tam tikrą įtaką, nes ji surenka dalį lėšų. „Viešojo ir privataus sektorių derybos“ privačių investuotojų įtaka priklauso nuo jų įnašo dydžio, tačiau radikalus pokytis siekiant didesnio socialinio teisingumo yra neįtikėtinas. Panašiai ir bendruomenės lėšų modelis atveria naujas dalyvaujamojo biudžeto sudarymo galimybes. Nacionaliniu ir Europos mastu pavyzdžiui, būtų galima susieti miestų ir infrastruktūros skatinimo programas. Abiejų modelių privalumas yra tas, kad jie numato išskirtinį piliečių dalyvavimą, nes dalyvaujantys asmenys taip pat įgyvendina projektus (Yves Sintomer, Carsten Herzberg and Anja Röcke 2008, 171-172).

Nors „Dalyvavimo iš arti“ modelio pavyzdžių daugiausia galima rasti Prancūzijoje, o „konsultacijų dėl viešųjų finansų“ modelis būdingas Vokietijoje. Abiem būdinga tai, kad jie apima tik konsultacinius procesus. Tai reiškia, kad diskusijų rezultatus apibendrina vietos administracija, o ne dalyvaujantys piliečiai. Skirtingai nuo iki šiol pateiktų modelių, čia dalyviai nebalsuoja ir nenustato projektų prioritetų. Veikiau tai yra procesas, kurio metu, vietos valdžia gali laisvai (ir savavališkai) integruoti kai kuriuos pasiūlymus į savo viešąją politiką po dalyvavimo proceso. Be to, pilietinė visuomenė turi tik nedidelę įtaką rengiant procedūrą. Ji turi pabrėžti, kad šiais modeliais nesiekama jokių socialinių tikslų. Dar vienas bendras bruožas yra tas, kad asociacijos beveik ne vaidina jokio vaidmens procedūroje. Dalyvavimas vyksta per atviras tarybas, kuriose atskiri piliečiai buvo kviečiami per žiniasklaidos priemones, laiškais ar kitais būdais. Vokietijoje ir kai kuriuose Prancūzijos eksperimentuose dalyviai yra (papildomai) mobilizuojami atsitiktinės atrankos būdu iš registro. Šios dvi procedūros skiriasi savo kilmė.

„Dalyvavimo iš arti“ modelis paprastai remiasi ankstesnėmis dalyvavimo priemonėmis, tokiomis kaip kaimynystės fondai ar tarybos, kurios paprastai su dalyvaujamoju biudžetu sujungtos į vieną priemonę. Ši raida vyksta dėl Porto Alegre ideologinės įtakos, tačiau abi procedūros skiriasi savo kilmė. „Konsultacijų dėl viešųjų finansų“ modelis gali išlaikyti tam tikrą Porto Alegre įtaką, tačiau de facto yra labiau kilęs iš dalyvavimo tendencijų naujosios viešosios vadybos strategijose. Vokietijoje jis buvo importuotas iš Naujosios Zelandijos Christchurch miesto, o Brazilijos eksperimentai turėjo įtakos tik vėliau, lėmę mišrių modelių atsiradimą. „Dalyvavimo iš arti“ modelis dažniausiai apima rajonus ir yra susijęs su investicijomis šiuo lygmeniu. Viso miesto lygmeniu šis modelis nebėra susijęs su investicijomis, bet su bendrais politikos tikslais. Apskritai terminas „Dalyvavimo iš arti“ turi dvi reikšmes. Viena vertus, tai reiškia geografinį artumą, pavyzdžiui, kelių susitikimų organizavimo kaimynystėje ir rajone prasme, o ne tik vieną susitikimą miesto rotušėje; kita vertus, ši sąvoka reiškia glaudų savivaldybės vadovybės arba administracijos ir piliečių ryšį.

Pagal pagal šį modelį Bobigny (45 000 gyventojų) meras organizuoja atvirus susitikimus du kartus per metus, kad galėtų reaguoti į gyventojams rūpimus klausimus.

Modelis „Konsultacijos su visuomene finansų srityje“ visų pirma siekiama užtikrinti, kad finansinė situacija būtų skaidri, o savivaldybės finansinė padėtis - skaidri. Informacija apie bendrą biudžetą skleidžiama brošiūrose, internete ir pranešimuose spaudoje. Yra dvi modelio versijos. Labiau paplitusiam variante pateikiamos viešosios paslaugos ir savivaldybės atsakomybės sritys, pvz. bibliotekų, plaukimo baseinų ir vaikų darželių pajamos ir išlaidos, mokyklų ir gatvių valymo, atitinkamai nuotekų valymo ar atliekų šalinimo ir pan. Piliečiai savo pasiūlymus gali teikti atviruose plenariniuose posėdžiuose arba specialiuose forumuose. Antruoju variantu siekiama subalansuoti biudžeto deficitą. Šiaurės Reino-Vestfalijos mieste Emsdeteno mieste, pavyzdžiui, 2002 m. dalyvaujamas biudžeto sudarymo procesas buvo grindžiamas subalansuoto biudžeto variantais: personalo ir veiklos išlaidų mažinimas išlaidos, savanoriškų pareigų ir atsakomybės mažinimas. Naudojant klausimyną, kiekvienas dalyvis buvo paprašytas parengti savo pasiūlymą, pagrįstą šių galimybių deriniu. Renginio pabaigoje buvo parengta bendra rekomendacija apskaičiuota remiantis individualiomis nuomonėmis. Apskritai, modelio svarstymo kokybė yra žema, nes daugeliu atvejų beveik nėra laiko intensyvesnei diskusijai. Taikant „Dalyvavimo iš arti“ modelį, priešingai, diskusijų kokybė gali būti geresnė, nes piliečiai kartais dirba mažose grupėse, kurios susitinka pakartotinai per ilgesnį laiką. Modelis „Konsultacijos dėl viešųjų finansų“ įdomus tuo, kad jis yra dalis bendro vietos biurokratijos modernizavimo dalis, nors diskusija apsiriboja tik vienu ar dviem susitikimais per metus, vargu ar gali duoti didžiulį poveikį. Be to, piliečių dalyvavimas yra tik šio modernizavimo proceso „priedas“, neturintis jokio tiesioginio ryšio su socialinėmis problemomis ir politikos atnaujinimu (Yves Sintomer, Carsten Herzberg and Anja Röcke 2008, 173).

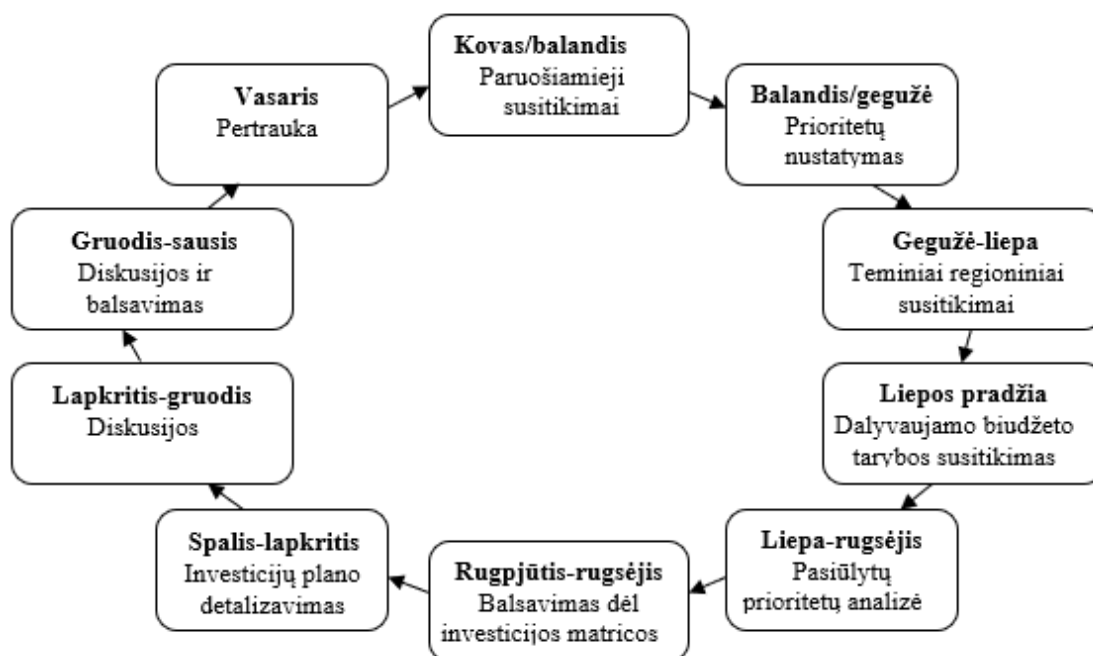
Cabannes, Yves manymu dalyvaujamojo biudžeto sudarymas atsiranda kaip naujoviška miesto valdymo tema, didžiulis potencialas skatinti gero miesto valdymo principus (2004, 5). Nors visos dalyvaujamojo biudžeto formos vienaip ar kitaip įtraukia gyventojus į sprendimų priėmimą, apibendrinant modelius galime manyti, kad „Dalyvavimas iš arti“, „Viešojo ir privataus sektorių derybų stalas“, „Konsultacijos dėl viešųjų finansų“, piliečius įtraukia į komitetus, diskusijas, tačiau jų pateikti pasiūlymai yra labiau patariamojo pobūdžio, vietos administracija neįsipareigoja įgyvendinti piliečių norimas idėjas. Nors šie modeliai gali paskatinti piliečių ir administracijos diskusiją, tačiau vargu ar duoda modernizacijos poveikį miesto lygmeniu, kadangi, jie apima tik konsultacinius procesus. Taikant juos, vietos valdžios atskaitomybė už pasiūlymų įgyvendinimą maža, o piliečiai savarankiškumas silpnas. „Organizuotų interesų grupių dalyvavimas“ „Bendruomenės fondų vietos ir miesto lygmeniu“

modeliuose svarstymuose daugiausia dėmesio skiriama konkreitiems projektams, finansuojamiems viešojo ir privačiojo sektorių partnerystės būdu. Dalyviai išreiškia ir plėtoja savo pageidavimus. Galiausiai sukuriama bendro valdymo partnerystė, kuri reiškia bendrą sprendimų priėmimą vietos lygmeniu. Šie visi šeši modeliai turi ryškius skirtumus, kuriems didelę įtaką daro toje vietovėje esančios politinio dalyvavimo ir demokratijos tradicijos.

Dalyvaujamojo modelis neapsiriboja „Porto Alegre pritaikytas Europai“ tik piliečių įtraukimu nusprendžiant, kokius projektus ar idėjas įgyvendinti gyvenamojoje vietovėje, Bednarska, Olejniczak ir Svobodová (2019) išskiria, kad dalyvaujamas biudžetas turi ne tik ekonominius bet ir socialinius tikslus:

1. visuomenės švietimas;
2. viešųjų vertybių, prielaidų ir pirmenybių įtraukimas į sprendimų priėmimą;
3. esminės sprendimų kokybės gerinimas;
4. pasitikėjimo institucijomis skatinimas;
5. konflikto mažinimas;
6. ekonomiškai efektyvus sprendimų priėmimas.

Pasaulio bankas analizuodamas sėkmingo dalyvaujamojo biudžeto komponentus išskyrė pirminio Porto Alegre taikyto modelio proceso etapus (2008, 15) (žr. 2 pav.).

Šaltinis: Pasaulio bankas (2008)

2 pav. Porto Alegre dalyvaujamojo biudžeto ciklas.

Wampler (2000) šį ciklą išskiria penkis dalyvaujamojo biudžeto proceso etapus. Pirmasis – praėjusių metų investicijų plano įgyvendinimo peržiūra. Jo peržiūra atliekama kiekvienų metų kovo-balandžio mėnesiais ir daugiausia dėmesio skiriama praėjusių metų kapitalo investicijoms, o ne visoms savivaldybės biudžeto išlaidoms (Pasaulio bankas 2008, 14). Šiame etape taip pat vykdomi regioniniai susirinkimai, kadangi projekto sėkmė priklauso nuo piliečių aktyvumo ir išrinktų atstovų skaičiaus susirinkimų metu. Atsižvelgiant į tai, kad galutinis balsavimas vyksta regioniniu lygmeniu, didesnis išrinktų atstovų (piliečių-delegatų) iš tam tikros apylinkės skaičius padidina tikimybę, kad projektas bus atrinktas. Mobilizacija veikia kaip ir kaip informavimo didinimo veikla, kurios metu paaiškinamos veiksmų programa, taisyklės ir nuostatus (Wampler 2000, 9).

Antrojo etapo metu nuo balandžio iki gegužės mėnesio regionuose vyksta teminiai susitikimai regionuose, kurių tikslas - i) nustatyti teminius prioritetus balsuojant, ii) išrinkti kiekvieno regiono tarybos narius, iii) nustatyti delegatų skaičių, ir iv) pakartoti praėjusių metų biudžeto peržiūrą vietos lygmeniu. Šie susitikimai yra atviri visiems piliečiams bei yra svarbiausias ir labiausiai įtraukiantis proceso elementas (Pasaulio bankas 2008, 14).

Gegužės – birželio mėnesį vyksta trečiasis etapas, kurio metu vykdomas konkrečių investicijų poreikio prioritetų nustatymas. Pirmojo etapo metu išrinkti delegatai prioretizuoja regione reikalingus investicinius projektus. Nustatytas poreikis perduodamas dalyvaujamojo biudžeto tarybai, kuri atsižvelgdama į prioriteto tvarka pateiktus investicinius projektus, pagal iš anksto sutartą formulę ir rodiklius, paskirsto lėšas regionams (Pasaulio bankas 2008, 14).

Ketvirtojo etapo metu, liepos mėnesį, nauji tarybos nariai oficialiai perima savo įgaliojimus. Pagrindinė jų funkcija – suderinti konkuruojančius reikalavimus ir parengti investicijų plano projektą, derinant jį su savivaldybės administracija, kuri atlieka techninę galimybių ir finansinę analizę. Per rugpjūčio ir rugsėjo mėnesį investicijų planas įtraukiamas į miesto biudžeto matricą ir pateikiamas vietos įstatymų leidžiamosios valdžios institucijai peržiūrėti ir patvirtinti (Pasaulio bankas 2008, 15).

Galiausiai penktojo etapo metu, lapkričio – gruodžio mėnesiais vyksta įstatų patikslinimai, taisyklių pakeitimai, pateiktų idėjų balsavimui pakeitimai ir balsavimas (Pasaulio bankas 2008, 15).

Transparency International Lietuvos skyrius (TILS) savo leidinyje (2021) taip pat išskiria dalyvaujamojo biudžeto įgyvendinimo etapus savivaldybėse:

- *Pasiruošimas* – parengiamas tvarkos aprašas, įgyvendinimo gaires, kuriose aprašoma, kaip bus vykdomas balsavimas (virtualiai, gyvai ar hibridiniu būdu) ir atitinkamai sukuriama arba pritaikoma balsavimo įrankis, savivaldybėje suburiama konsultacinė darbo grupė.

- *Gyventojų informavimas* – gyventojai įvairiais būdais informuojami apie planuojamas veiklas savivaldybėje, jiems pristatomi dalyvaujamojo biudžeto tikslai, terminai, gairės.
- *Idėjų dirbtuvės / gyventojų konsultacijos* – savivaldybės atstovai organizuoja konsultacinės darbo grupės bei gyventojų susitikimus, kurių metu aptariamos gyventojų pirminės idėjos, jų įgyvendinamumas, galimi apribojimai.
- *Projektų idėjų rengimas* – gyventojai rengia konkrečius ir finansiškai pagrįstus idėjų projektus, buriasi į grupes, konsultuojasi su ekspertais, konsultacine grupe.
- *Projektų idėjų vertinimas* – parengę projektų idėjas gyventojai jas pateikia savivaldybei. Savivaldybės atstovai svarsto projektus pagal aiškiai apibrėžtus vertinimo kriterijus ir atrankos mechanizmus. Įvertinus projekto idėjas, gyventojams suteikiamas grįžtamasis ryšys ir galimybė atlikti atitinkamus taisymus.
- *Balsavimas* – gyventojai balsuoja už vieną ar daugiau jiems labiausiai patikusių projektų. Balsavimas gali būti vykdomas gyvai, įmetant biuletenį į balsadėžę, ir/arba virtualiai, naudojant įvairias platformas.
- *Laimėjusių projektų įgyvendinimas ir stebėsena* – savivaldybė įgyvendina laimėjusį projektą, į procesą kaip įmanoma labiau įtraukiant idėjos autorių(-ius). Apie įgyvendinimą informacija teikiama savivaldybės arba specialioje DB įgyvendinimui sukurtoje svetainėje.

Adam Polko (2015, 39) nagrinėdamas dalyvaujamojo biudžeto raišką, išskyrė pagrindinius šio piliečių įtraukimo modelio privalumus ir trūkumus (žr. 4 lentelė), pagrindiniai jų pateikiami lentelėje.

4 lentelė. Dalyvaujamo biudžeto privalumai ir trūkumai

Privalumai	Trūkumai
- Dalyvaujamas biudžeto sudarymas miesto lygmeniu arba rajonus	- Debatai ir kitos svarstymų formos organizuojamos pernelyg retai
- Periodiškumas	- Labai dažnai procedūra orientuota į projektų konkursą, o ne į platesnius miesto iššūkius ir problemas.
- Plati projektų apimtis	- Netikslūs projektų tikrinimo kriterijai (tikrinimas paprastai vykdomas piliečiams nedalyvaujant)
- Garantuota pinigų suma	

4 lentelės tęsinys kitame puslapyje

4 lentelės tęsinys

Privalumai	Trūkumai
- Nauja piliečių veikla ir geresnis supratimas atskirtos visuomenės grupės poreikius	- Dalyvaujamojo biudžeto sudarymo procedūra paprastai siūlo vietos valdžia be platesnių konsultacijų - Procedūra, kurioje retai atsižvelgiama į skirtingas teritorijų tipus ir rangą (pvz. viešąsias erdves ir vietinius rajonus)

Sudaryta pagal Polko, Adam. (2015, 39)

Taigi išanalizavus ekspertų pateikimas sampratas ir apibendrinant poskyrį galime teigti, kad piliečių dalyvavimas valstybės valdyme yra vienas iš svarbiausių demokratijos, atviros ir laisvos visuomenės bruožų. Dauguma pasaulio valstybių siekia bendradarbiavimo su gyventojais, kviečia dialogui ir naudoja įvairias programas, skatinančias jų aktyvumą savivaldoje, įtraukiant į sprendimų priėmimo procesus.

2. DALYVAUJAMOJO BIUDŽETO RAIŠKA

Per pastaruosius 30 metų, dalyvaujамasis biudžetas paplito beveik visuose pasaulio kraštuose ir iš viso pasiekė 11-12 tūkst. atvejų (Dias ir kt., 2019). Šiame skyriuje plačiau nagrinėsiu veikas, kurių šaknys siekia Braziliją, bei atitinka 2 kriterijus:

1. Savivaldybių oficialiuose portaluose (internetinėse svetainėse) yra vadinamos dalyvaujамuoju biudžetu.
2. Įtraukia piliečius į vietos biudžeto planavimą (net jei tik minimaliu mastu).

2.1. Dalyvaujамojo biudžeto raiška Europoje

Džinić, Svidroňová, Markowska-Bzducha pastebi, kad dalyvaujамą biudžetą apibrėžti, yra gana problemiška, ypač kai sąlygos ir piliečių dalyvavimo biudžeto skirstymo procedūroje formos Europoje skiriasi nuo Lotynų Amerikos (2016, 33). Dalyvujamo biudžeto kaip piliečių įtraukimo priemonės veikimo būdas priklauso nuo valdžios institucijų ir atskirų savivaldybių gyventojų. Vietos savivaldos institucijos yra atsakingos už tai, kaip dalyvujamieji biudžetai paveiks vietos bendruomenes, nors užsienio literatūroje menka informacijos ir atliktų tyrimų apie dalyvujamo biudžeto įgyvendinimą pokomunistinėse valstybėse, pirmiau minėti autoriai savo moksliniame darbe analizavo kokie dalyvujamojo biudžeto modeliai taikomi Kroatijoje, Slovakijoje ir Lenkijoje.

Šių mokslininkų atlikta analizė parodė, kad dalyvujamo biudžeto praktika Kroatijoje ir Slovakijoje nebuvo gerai išvystyta. Kai kurie miestai turėjo tam tikros patirties įtraukiant piliečius į vietos biudžeto rengimą, tačiau daugeliu atvejų tai tebuvo tam tikras „minkštos konsultacijos“ procesas, o ne realus piliečių įtraukimas į sprendimų priėmimą. Tuo tarpu Lenkijos atvejis pateikiamas kaip pavyzdinis, kadangi vietos institucijos naudodamos įvairias piliečių informavimo priemones, tokias kaip televizija, radijas, lankstinukai ir t.t. davė žymiai geresnius piliečių aktyvumo rezultatus lyginant, su Kroatijos ir Slovakijos atvejais.

Siekiant detaliau apžvelgti dalyvujamojo biudžeto raišką vertėtų pasigilinti į labiau vakarietiškas šalis. Nuo tada, kai pirmasis dalyvujамasis biudžetas Vokietijoje buvo pradėtas 1998 m., vis daugiau savivaldybių ėmė remtis šia pilietinio dalyvavimo priemone, skirta visiems klausimais, susijusiais su viešųjų lėšų panaudojimu. Net praėjus dvidešimčiai metų ši dalyvavimo priemonė apskritai vis dar laikomas „mokymosi procesu“ visiems suinteresuotiems asmenims. Kitaip tariant, nėra vieningos sėkmės formulės. Vis dėlto, per daugelį metų išryškėjo tam tikri bruožai, kuriuos galime laikyti „tipiškais“ dalyvujамam biudžetui (Dias 2014, 287).

Kadangi pirmasis dalyvaujamas biudžetas Porto Alegreje pirmą kartą išvydo dienos šviesą 1989 m., Vokietijoje prirėikė dar dešimties metų, kol vietos valdžios institucijos buvo pasirengusios eksperimentuoti su PB (Franzke ir Kleger, 2010). Kad galėtume tiksliau paaiškinti pagrindinę dalyvaujamo biudžeto struktūrą Vokietijoje ir galėtume paliginti su Lietuvos modeliu apibrėžiami pagrindiniai modelio etapai. Ruesch ir Wagner (2013) išskyrė tris etapus, kurie sudaro tipinę dalyvaujamo biudžeto procedūrą Vokietijos dalyvaujamo biudžeto modelyje:

- Pirmasis etapas – informavimo
- Antrasis etapas – dalyvavimo ir konsultavimosi
- Trečiasis etapas – atskaitomybės.

Pirmajame etape piliečiams pateikiama informacija apie biudžetą ir dalyvaujamo biudžeto sudarymo procedūrą. Pirmiausia siekiama, kad piliečiai žinotų apie valstybės biudžetą, vietos valdžios institucijų veiklos sritis, pajamų ir išlaidų apimtį, taip pat apie tai, kas yra valstybės biudžetas, išlaidos. Šios informacijos žinojimas ir aiškus supratimas sudaro sąlygas pateikti ir aptarti pagrįstus ir išsamius pasiūlymus. Šiame etape piliečiai informuojami apie jų dalyvavimo galimybes ir skatinami dalyvauti (Ruesch ir Wagner 2013, 4).

Dalyvavimo ir konsultavimosi etape piliečiai gali prisidėti savo idėjomis, teikti pasiūlymus dėl biudžeto planavimo ir grįžtamąją informaciją apie esamą biudžetą. Vėliau piliečiai pasiūlymus aptaria interneto forumuose arba viešuose susitikimuose ir paprastai yra vertinami. Taip sudaromas prioritetas pasiūlymų sąrašas. Sprendimai dėl įgyvendinimo pasiūlymus priima taryba. Administracija teikia tarybai rašytinius pareiškimus dėl visų pasiūlymų arba dėl iš anksto sutarto jų skaičiaus. Po to, kai įvertinamas pasiūlymų įgyvendinamumas, jų sąnaudų ir savivaldybės atsakomybė, politikos formuotojai pasiūlymus naudoja kaip pagrindą sprendimams priimti (Ruesch ir Wagner 2013, 5).

Paskutiniajame atskaitomybės etape sprendimus priimantys asmenys ir administratoriai teikia informaciją apie dalyvavimo rezultatus ir paaiškina bei pagrindžia savo sprendimus, kurie pasiūlymai bus įgyvendinti, o kurie ne. Šiuo tikslu rengiama atskaitomybės ataskaita ir skelbiama viešai (Ruesch ir Wagner 2013, 5).

Kalbant apie pagrindinį dalyvaujamo biudžeto modelį Vokietijoje, palyginti su kitomis šalimis akivaizdus vienas esminis skirtumas - situacijos, kai dalyvaujamo biudžetu laikoma procedūra, kuomet piliečiams pateikiamas konkretus biudžetas ir jie kviečiami priimti sprendimą dėl jo. Vokietijoje dalyvavimas reiškia konsultavimąsi, bet ne sprendimų priėmimą. Kitose šalyse piliečiai priima sprendimus, o Vokietijoje tik pataria (Dias 2014, 291)

Pirmasis miestas Lietuvoje įgyvendinęs dalyvujamą biudžetą – Alytus, kuris pasinaudodamas kaimyninės Lenkijos sukauptą gerą patirtimi ir šios priemonės taikymo

aprašu (Lietuvos Respublikos seimas, 2021). Analizuodamas Lenkijos atvejį Wetoszka, savo analitiniame darbe, nustatė 465 savivaldybes, kuriose 2011-2020 m. buvo atliktas bent vienas dalyvaujamojo biudžeto ciklas. Iš beveik 2500 Lenkijos savivaldybių, kuriose buvo vykdomas dalyvaujamas biudžetas, kuris išaugo nuo maždaug 3 % 2013 m. iki beveik 19 % per septynerių metų laikotarpį (Wetoszka 2022, 674). Absoliučiais skaičiais Lenkijos savivaldybių, turinčių PB, skaičius gerokai viršija kai kurių kitų Europos šalių, įskaitant Kroatiją ir Slovakiją (6-12 atvejų) arba Ukrainą ir Vokietiją (100-200 atvejų); dalyvaujamo biudžeto populiarumas Lenkijoje priartėjo prie populiarumo Ispanijoje, vienoje iš pirmųjų Europos šalių, kurioje ši naujovė buvo įdiegta (Dias ie kiti., 2019).

Kalbant apie kasmetinius dalyvaujamo biudžeto pradėjimus, pastebimas staigus atvejų skaičiaus augimas per metus. 2012-2015 m. sekė švelnesnė augimo tendencija iki 2017 m., kai kasmetinis atvejų skaičius (Wetoszka 2022, 674).

Lenkija yra pirmoji Europos šalis, kuri nacionaliniu lygmeniu priėmė teisės aktus dėl dalyvaujamojo biudžeto. Tai įvyko 2009 m., priėmus skatinamąjį įstatymą, vadinamą Soleckio fondu. Šis įstatymas skirtas kaimo vietovėms, kuriose yra žemiausias Lenkijos vietos valdžios administracinis lygmuo, suteikiant galimybę padidinti joms skiriamas lėšas, jei dėl jų nuspręs gyventojai. Dėl tolesnių 2018 m. teisės aktų pakeitimų PB tapo privalomas 66 miestuose (Dias ie kiti., 2019, 46). COVID-19 pandemija turėjo įtakos dalyvaujamojo biudžeto tęstinumui veikusiame daugelyje savivaldybių. Iš visų savivaldybių, kurios juos vykdė 2019 m., apie 46 proc. jų atsisakė kitais metais (Wetoszka 2022, 680).

Gdansko mieste dalyvaujamas biudžetas vykdomas jau dešimtmetį, jo metu buvo įgyvendinti 822 projektai už daugiau nei 157 mln. Zlotų (Oficialus Gdansko miesto portalas). Miestas yra suskirstytas į 36 seniūnijas. Dalyvaujamojo biudžeto etapai sekantiems biudžetiniams metams:

1. *Projektų pateikimas* – vyksta per elektroninę sistemą (vasario – kovo mėn. pradžia).
2. *Oficialus ir preliminarus projektų vertinimas*. Pateiktos idėjos vertinamos siekiant užtikrinti, kad būtų laikomasi formalių projekto reikalavimų. Investiciniai projektai taip pat patenka į preliminarų vertinimą, kurio metu juos tikrina Iždo departamentas, Urbanistikos ir architektūros departamentas, Geodezijos departamentas ir Gdansko plėtros biuras (vasario – balandžio 3 mėn).
3. *Projektų tikrinimas*. Departamentai ir organizaciniai padaliniai įvertina projektus jų įgyvendinimo galimybių požiūriu (vasario – birželio mėn.).

4. *Konsultacijų grupės atliekamas projektų patikrinimas.* Konsultacijų grupė vykdo savo veiklą, įskaitant apeliacijų dėl neigiamo projekto įvertinimo nagrinėjimą (iki rugpjūčio mėn.).
5. *Projektų, dėl kurių bus balsuojama, numerių nustatymas.* Numerių, pagal kuriuos visus vertinimo etapus įveikę projektai bus išrikiuoti balsavimo sąraše, traukimas (iki rugpjūčio mėn.).
6. *Balsavimas.* Už projektus balsuojama elektronine sistema (rugsėjo mėn.).
7. *Balsavimo rezultatų paskelbimas.* Balsavimo rezultatų ir gyventojų atrinktų įgyvendinti projektų sąrašo paskelbimas (iki rugsėjo mėn.)

Iš dalyvaujamojo biudžeto finansuojamos tokios sritys kaip: kultūra ir infrastruktūra (kelių ir kietų dangų remonto darbai) aplinkos apsauga, socialinės paslaugos, viešosios erdvės, sportas ir rekreacija, apželdinimas (Oficialus Gdansko miesto portalas). Teikiamiems projektams yra taikomi kriterijai: 1) įgyvendinimui reikia mažiau nei vienerių metų; 2) turi atitikti Lenkijos įstatymus, reglamentuojančius vietos valdžios institucijų įgaliojimus; 3) Projektas turi būti įgyvendinamas vietos savivaldai priklausančiame sklype; 4) Projektas neturi viršyti skirto biudžeto (Krzysztof Garski), Gdanske miestiečiai gali siūlyti tiek mažesnius projektus seniūnijoms, tiek didesnius visam miestui. Jie skiriasi tuo, kad vieni pasiūlymai gali būti labiau aktualūs tik konkrečios seniūnijos gyventojams, o miestui skirtos idėjos turėtų atliepti viso miesto gyventojų poreikius. Abiem atvejais pasiūlymai turi atitikti miesto strategiją ir darbus vystymosi kryptis (Dalyvaujamas biudžetas, 2023).

Balsavimo teisę turi visi Gdansko gyventojai, nepriklausomai nuo amžiaus, įskaitant vaikus ir jaunimą. Jais gali būti asmenys, nuolat ar laikinai registruoti mūsų mieste, asmenys, įtraukti į Gdansko rinkėjų sąrašą arba turintys gyventojų kortelę. Piliečių aktyvumui yra taikomos skatinimo priemonės: dešimtas, šimtas dešimtas ir tūkstantasis asmuo nuo 0 iki 19 metų amžiaus, kuris balsuos už piliečių biudžeto projektus naudodamas QR kodą, laimi specialius prizus. Svarbu paminėti, kad yra nustatytas minimalus balsų skaičius, kurį surinkus projektas laikomas laimėjusiu, jis svyruoja nuo 100 iki 200. Balsavimas vyksta tik elektroniniu būdu, naudojant interaktyvią formą www.gdansk.pl.

Analizuojant Gdansko miesto oficialiame portale pateikiamą kasmetinę statistiką, matome kaip keitėsi piliečių aktyvumas balsavimo etape nuo 2016 m. (žr. 5 lent.).

Dalyvaujamojo biudžeto priemonė įtraukę kasmet vis daugiau gyventojų: nuo 2016 iki 2019 metų piliečių aktyvumas pakilo nuo 7,9 % iki 11,3. Tuo tarpu 2020 metais piliečių dalyvavimas balsuojant smuko, tam, įtakos turėjo COVID-19 pandemija, kuriai pasibaigus, piliečių aktyvumas vėl pasididėjo. Atsižvelgiant į duomenis lentelėje, galime manyti, kad

Gdanske dalyvaujamojo biudžeto tęstinumas ir tinkamai pritaikytas modelis, bei reglamentavimas, įtraukia vis daugiau piliečių į sprendimų priėmimą.

5 lentelė. Piliečių aktyvumas balsavime.

Metai	Piliečių aktyvumas balsavime, %	Biudžetas, mln. Zł	Atrinktų projektų balsavimui skaičius	Įgyvendinamų projektų skaičius
2016	7,9	12,5	254	91
2017	9,6	14	297	103
2018	10,4	19,5	319	82
2019	11,3	18,5	331	75
2020	8,3	18,4	357	115
2021	8,8	20	387	121
2022	8,5	22	305	117

Sudaryta autorės pagal Oficialų Gdansko miesto portalą

Dalyvaujamasis biudžetas yra viena iš gyventojų įgalinimo priemonių, tai yra procesas, kurio metu piliečiai turėdami galimybę susipažinti su biudžeto formavimu savivaldybėje, galėdami priimti sprendimą ir įsitraukdami į projekto įgyvendinimo etapus, kuria ryšius su vietinės valdžios institucijomis ir didina pasitikėjimą jų priimamais sprendimais. Dėl kultūrinių, ekonominių ir organizacinių veiksnių dalyvaujamojo biudžeto modeliai ir jų ciklai pasaulyje skirtingi ir adaptuoti pagal tos vietovės poreikius. Nepaisant, to kad įgyvendinimas yra adaptyvus, vis viena galime manyti, kad dalyvaujamojo biudžeto įgyvendinimas savivaldybėse gali sukurti stipresnę pilietinę visuomenę, padidinti institucijų veiklos skaidrumą, padidinti viešąją atskaitomybę bei veiksmingiau paskirstyti ribotus išteklius.

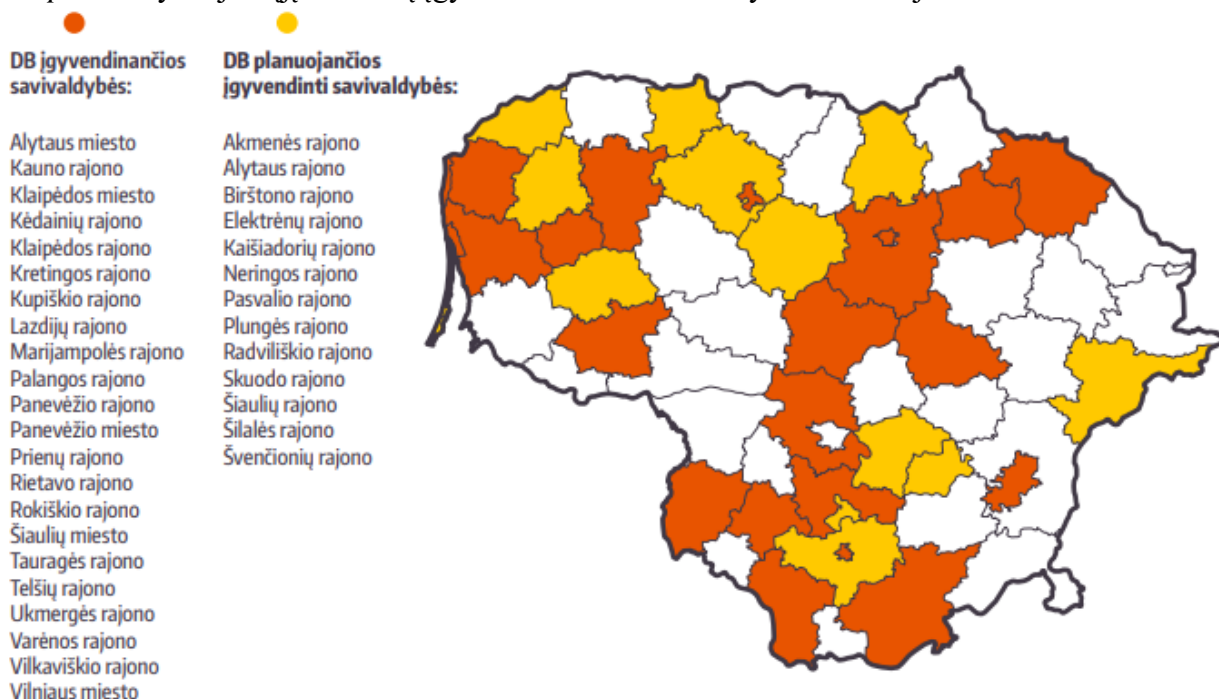
2.2. Dalyvaujamojo biudžeto raiška Alytuje ir Vilniuje

Pirmąją savivaldybę Lietuvoje, dar 2018 m įdiegusia dalyvujamąjį biudžetą, tapo Alytaus miesto savivaldybė ir už tai buvo nominuota, Vidaus reikalų ministerijos organizuotame renginyje, kaip viena iš aktyviausių savivaldybių, įtraukiant gyventojus į sprendimų priėmimą. (Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija).

Per pastaruosius kelerius metus dalyvujamasis biudžetas prigijo ir Lietuvoje. Šiuo metu du trečdaliai savivaldybių, palyginti su dešimtadaliu 2020 m., aktyviai įgyvendina dalyvujamąjį biudžetą, kasmet skirdamos iki 350 000 eurų, dėl kurių gali spręsti piliečiai (Ieva Dunčikaitė ir Deimantė Žemgulytė 2021).

Kaip nurodo Transparency International Lietuvos skyrius, 2020 m. rugpjūčio – lapkričio mėn. atliktos apžvalgos duomenimis, 2018-2021 m. laikotarpiu išaugo ir savivaldybių, įgyvendinančių dalyvaujamąjį biudžetą skaičius (žr. 3 pav.).

3 pav. Dalyvaujamąjį biudžetą įgyvendinančios savivaldybės Lietuvoje

Šaltinis: Transparency International Lietuvos skyrius. Ieva Dunčikaitė ir Deimantė Žemgulytė 2021, 17

2020 m. rugpjūčio mėnesį bent kartą DB buvo įgyvendinusios 15 savivaldybių, per metus šis skaičius išaugo ir dabar siekia 22 (Alytaus miesto, Kauno rajono, Klaipėdos miesto, Kėdainių rajono, Klaipėdos rajono, Kretingos rajono, Kupiškio rajono, Lazdijų rajono, Marijampolės, Palangos, Panevėžio rajono, Panevėžio miesto, Prienų rajono, Rietavo, Rokiškio rajono, Šiaulių miesto, Tauragės rajono, Telšių rajono, Ukmergės rajono, Varėnos rajono, Vilkaviškio rajono, Vilniaus miesto).

Dar 13 savivaldybių planuoja įgyvendinti DB jau artimiausiu metu (Akmenės rajono, Alytaus rajono, Birštono, Elektrėnų, Kaišiadorių rajono, Neringos, Pasvalio rajono, Plungės rajono, Radviliškio rajono, Skuodo rajono, Šiaulių rajono, Šilalės rajono, Švenčionių rajono).

Remiantis oficialiomis Transparency International Lietuvos skyriaus, užklausomis savivaldybėms ir gautais duomenimis, nuo 2018 metų Lietuvos savivaldybių gyventojai bendrai nusprendė dėl 2,3 mln. Eur. (2020 m. rugpjūčio mėn. – 2021 m. rugpjūčio mėn. laikotarpiu) (I. Dunčikaitė ir D. Žemgulytė 2021, 18). Kadangi dalyvaujamas biudžetas dažnu atveju būna adaptuojamas kiekvienos savivaldybės nuožiūra detaliau analizuosiu dviejų savivaldybių, Alytaus dalyvaujamo biudžeto pradininkės ir sostinės Vilniaus atvejus.

Pasak Alytaus miesto savivaldybės administracijos Finansų ir investicijų skyriaus vedėjos Neringos Rinkevičiūtės Alytaus miesto savivaldybė šią pažangią priemonę pradėjo įgyvendinti, pasinaudojusi Suvalkų miesto savivaldybės sukauptą gerą patirtimi ir šios priemonės taikymo aprašu. Kiekvienas gyventojas nuo 16 metų, deklaruojęs savo gyvenamąją vietą mieste, gali teikti idėjas ir balsuoti (Lietuvos Respublikos seimas, 2021). Nors Lietuvoje nėra įstatymo numatančio dalyvaujamojo biudžeto reglamentavimą savivaldybės savarankiškai parengia ir tarybos sprendimu patvirtina tvarkos aprašus, kuriuose numatomi būtinieji reikalavimai. „Alytiškių iniciatyvoms” taikomi tokie kriterijai:

1. prie projekto idėjos pasiūlymo turi būti pateiktas 20 mieste gyvenamąją vietą deklaravusių ir ne jaunesnių nei 16 metų gyventojų pritarimas projekto idėjai. Pritarime turi būti nurodytas projekto pavadinimas, pritariančiojo vardas, pavardė, gimimo data, deklaruota gyvenamoji vieta (pavyzdinė forma pateikiama 2 priede). Asmens duomenys bus naudojami tik pritariančiajam identifikuoti, asmens duomenys nebus skelbiami viešai);
2. projektas turi būti įgyvendinamas Alytaus mieste, savivaldybės valdomoje žemėje;
3. tai turi būti viešosios infrastruktūros (išskyrus gatvių/kelių, šaligatvių, pėsčiųjų, dviračių takų įrengimą, rekonstrukciją ir remontą), nekomercinis, gyvenamosios aplinkos gerinimo projektas, kuriam eksploatuoti nereikalinga nuolatinė aptarnaujančio asmens priežiūra (Dėl bendruomenės iniciatyvų, skirtų gyvenamajai aplinkai gerinti, projektų idėjų atrankos ir finansavimo tvarkos aprašo patvirtinimo 2018).

Tame pačiame dokumente numatyta konsultacinės darbo grupės sudėtis, kuri vertina idėjas ir preliminaras projektų sąmatas. Ją sudaro po 1 Alytaus miesto savivaldybės tarybos frakcijų deleguotą atstovą, 1 frakcijoms nepriklausantis atstovas, Monumentaliosios dailės kūrinių statymo priežiūros komisijos pirmininkas, 1 Nevyriausybinė organizacijų tarybos deleguotas atstovas, 3 seniūnaičių atstovai, 5 savivaldybės administracijos skyrių darbuotojai. Toje pačioje tvarkoje numatyta, kad mažos kategorijos projektams skiriama 25 tūkst. eurų, didelės apimties projektams 150 tūkst. eurų.

Balsavimo teisę turintys gyventojai balsavime gali dalyvauti užpildant nustatytos formos balsavimo kortelę, ją paliekant numatytose, viešai skelbiamose vietose arba balsuojant elektroniniu būdu, kvietime nurodytu adresu. Balsavimas nėra anoniminis, abiem atvejais privaloma nurodyti gimimo datą, vardą, pavardę, deklaruotą gyvenamąją vietą. Vienas gyventojas turi teisę balsuoti ne daugiau kaip už 3 atrinktus projektus.

6 lentelė. Piliečių aktyvumas balsavime, Alytuje

Metai	Piliečių aktyvumas balsavime, %	Biudžetas, Eur	Atrinktų projektų balsavimui skaičius	Įgyvendinamų projektų skaičius
2018	2,5	175 000	16	2
2019	2,7	175 000	10	4
2020	4,3	175 000	8	2
2021	2,5	175 000	4	1
2022	1,5	175 000	2	2

Sudaryta autorės pagal Alytaus miesto savivaldybės administracijos Finansų ir investicijų skyriaus pateiktus duomenis.

Vilniaus miesto savivaldybė pirmuosius žingsnius įgyvendinant dalyvaujamojo biudžeto priemonę „Dalyvauk! Vilnius“ pradėjo 2021 m. Nors Vilniaus mieste yra 21 seniūnija, bandomosiomis tapo trys: Justiniškių, Verkių ir Rasų.

etapai:

- *Pasiruošimas* – jo metu vyko įgyvendinimo gairių nustatymas, tvarkos aprašo parengimas, nuspręsta koku būdu bus vykdomas balsavimas. Suburta darbo grupė, kurią sudarė Vilniaus miesto savivaldybės administracijos darbuotojai.
- *Idėjų generavimas* – vyko kūrybinės dirbtuvės su bendruomenių atstovais ir seniūnijų darbuotojais (gegužės – spalio mėn.)
- *Idėjų registravimas* – specialioje dalyvaujamo biudžeto įgyvendinimui sukurtoje svetainėje www.dalyvauk.vilnius.lt ar atvykus į seniūniją teikiamos idėjos (birželio – spalio mėn.)
- *Idėjų analizė* – darbo grupė įvertino idėjas pagal aiškiai apibrėžtus vertinimo kriterijus tvarkos apraše, atmetė netinkamas idėjas (spalio-lapkričio mėn. pradžia)
- *Balsavimas* – gyventojai balsuoja už vieną labiausiai jiems patikusią idėją, pasiūlytą įgyvendinti seniūnijoje, kurioje yra deklaruojama gyvenamąją vietą. Gyventojų patogumui balsavimas vyko www.dalyvauk.vilnius.lt arba užpildžius balsavimo biuletenį seniūnijoje (Lapkričio mėn. pabaiga)
- *Balsavimo rezultatų paskelbimas* – rezultatų paskelbimas www.dalyvauk.vilnius.lt

Vilniuje dalyvaujamojo biudžeto apraše taip pat numatomi, būtinieji reikalavimai teikiamai projekto idėja:

1. turi būti įgyvendinama Vilniaus mieste, viešojoje erdvėje;

2. negali pažeisti Lietuvos Respublikos įstatymų, turi atitikti miesto strateginę kryptį ir viziją;
3. turi būti nekomercinės paskirties infrastruktūrinis (išskyrus gatvių / kelių statybą, rekonstrukciją ir remontą) projektas, skirtas gyvenamajai aplinkai ir viešajai infrastruktūrai gerinti ir kurti;
4. sprendiniai neturi prieštarauti toje teritorijoje galiojantiems teritorijų planavimo dokumentams, jau patvirtintiems kitiems Savivaldybės projektų sprendiniams, netrukdyti esamiems inžineriniams tinklams ir komunikacijų sistemoms eksploatuoti;
5. projekto idėjos suma turi neviršyti 10 tūkst. Eur. (Projekto „Dalyvauk! Vilnius“ idėjų teikimo, atrankos ir įgyvendinimo tvarkos aprašas 2022)

Įvykdžius bandomuosius projektus šiose trijose seniūnijose ir, įvertinus išmoktas pamokas, buvo apsispręsta dėl dalyvaujamojo biudžeto priemonės taikymo ir 2022 metais visame mieste t.y. 21 seniūnijoje. „Dalyvauk! Vilnius“ 2022 projektas buvo finansuojamas 2023 m. Savivaldybės biudžeto lėšomis, skirtomis seniūnijų „Aplinkos ir miesto plėtros“ programos priemonei „Seniūnijų teritorijų priežiūra ir atnaujinimas“, paskirstant ne mažiau kaip 50% kiekvienai seniūnijai skirtų lėšų („Dėl Vilniaus miesto savivaldybės administracijos seniūnijų veiklų ir lėšų planavimo principų nustatymo“ 2022).

Idėjas konkrečiai seniūnijai galėjo teikti visi norintys (ne būtinai gyvenamąją vietą deklaruojant toje seniūnijoje) atvykę į filialą arba internetinėje svetainėje „Dalyvauk! Vilnius“. Teikiant ją el. būdu nėra renkami asmens duomenys, idėjos anoniminės. Balsavimas vyksta hibridiniu būdu identifikavus tapatybę per el. valdžios vartus ar atvykę į tą seniūniją, kurioje yra deklaruojamą vietą, ne jaunesni nei 16 metų asmenys. Piliečių dalyvavimo aktyvumas per pastaruosius dvejus metus pateikiamas lentelėje.

7 lentelė. Piliečių aktyvumas balsavime, Vilniuje

Metai	Piliečių aktyvumas balsavime, %	Biudžetas, Eur	Atrinktų projektų balsavimui skaičius	Įgyvendinamų projektų skaičius
2021	0,65	64 500	31	4
2022	0,45	350 500	161	48

Sudaryta autorės pagal internetinėje svetainėje „Dalyvauk! Vilnius“ pateiktus duomenis

Kaip matome Vilniečių dalyvavimas ir pirmaisiais ir antraisiais metais nesiekia nei vieno procento. Nagrinėjant piliečių dalyvavimą pagal seniūnijas aktyvumas skiriasi: pilietiškiausi buvo Antakalnio 1,3 % ir Naujamiesčio seniūnijų gyventojai. Sunku vertinti projekto

pasisekimą miesto mastu, nors procentaliai dalyvavimas nesiekia nei 2 %, vertėtų atsižvelgti į tokias aplinkybes kaip vietos bendruomenės. Daugumoje seniūnijų veikia vienokios ar kitokios bendruomeninės organizacijos, kurios dažnu atveju bendradarbiauja su seniūnija, spręsdamos joms aktualias problemas. Atsižvelgiant į tai, kad seniūnijose veikiančios vietos bendruomenės taip pat buvo įtrauktos į idėjų generavimo etapą, galime manyti, kad informacija daugeliu atvejų gerai žinoma ir suprantama tiems gyventojams, kurie iš anksčiau yra įsitraukę į bendruomeninę veiklą. Rezultatuose matome, kad balsuojančių seniūnijose skaičius svyravo nuo 37 iki 577 balsavusiųjų, už atrinktas idėjas. Todėl galime manyti, kad piliečių aktyvumas tiesiogiai priklauso nuo pačių gyventojų įsitraukimo ir noro pagerinti savo gyvenamąją aplinką. Seniūnijose, kuriose bendruomeninės organizacijos aktyvios balsavimo metu buvo atiduoti kelis šimtai balsų, kai tuo tarpu kitose seniūnijose vos keliasdešimt.

Geroji patirtis

Vilniaus mieste idėjų generavimo etapo metu seniūnijų ir bendruomenės atstovams buvo organizuojamos ketverios kūrybinės dirbtuvės, kurių tikslas buvo informuoti dalyvius apie projekto koncepciją, naudą bei supažindinti su numatyta projekto įgyvendinimo eiga. Jų metu dalyviai buvo kviečiami generuoti kokybiškas idėjas savo gyvenamosios aplinkos gerinimui dalyvaujamojo biudžeto kontekste. Kūrybinių dirbtuvių metu buvo išgrynintas konkrečios seniūnijos unikalumas, teritorinis kontekstas ir nustatytas gyventojų poreikis gyvenamajai aplinkai.

Vertinant dalyvaujamojo biudžeto raišką, matome, kad kaimyninės Lenkijos taikomas dalyvaujamojo biudžeto modelį perėmęs Alytaus miestas tampa pavyzdžiu ir kitoms Lietuvos savivaldybėms, nusprendusioms pasinaudoti šiuo piliečių į sprendimų priėmimą įrankiu. Dauguma savivaldybių yra bent kartą išbandžiusios dalyvaujama biudžetą arba planuoja įgyvendinti ateinančiais metais. Lyginant piliečių aktyvumą balsuojant už projektus Alytaus ir Vilniaus miestuose, pastebimas vangumas lyginant su kaimynine Lenkija. Galimai tam įtakos turi piliečių informuotumas ir bendruomenių organizacijų suinteresuotumas.

3. TYRIMO METODOLOGIJA

Baigiamajame darbe buvo atlikta literatūros analizė ir kokybinis tyrimas, kuriuo siekiama įvertinti ekspertų nuomonę į pagrindines problemas, su kuriomis susiduriama įgyvendinant dalyvaujamojo biudžetą Vilniaus ir Alytaus miestų savivaldybėse. Kokybinis tyrimas – sisteminis empirinis socialinio reiškinių tyrimas.

3.1. Tyrimo metodologijos pagrindimas

Remiantis darbe išanalizuotu piliečių dalyvavimo balsavimo aktyvumu, pastebimas gyventojų pasyvumas dalyvaujamojo biudžeto balsavimo etape (žr. 5 ir 6 lentelė). Irvin Renne A. ir Stansbury John, tyrinėtuose piliečių dalyvavimo valdymo procese trūkumuose, teigia, kad piliečiai vengia dalyvauti sprendimų priėmimo procese, nes tai gali atrodyti, kaip laiko švaistymas, beprasmiškos pastangos ką nors pakeisti, jei siūlomi sprendimai neliečia asmeniškai (2004, 58). Siekiant atskleisti pagrindinius veiksnius lemiančius dalyvaujamojo biudžeto raišką Alytaus ir Vilniaus miestų savivaldybėse ir įvertinti tolesnes šio piliečių įtraukimo taikymo galimybes, buvo atliktas empirinis tyrimas. Šiuo tyrimu siekiama išsiaiškinti, kaip šiuo metu dalyvaujamojo biudžeto raiška vertinama iš praktinės pusės, kas skatina ir su kokiais iššūkiais susiduriama įgyvendinant dalyvaujamojo biudžetą. Taip pat išsiaiškinti, ar šiuo metu taikomi metodai pakankamai įtraukia piliečius ir pateisina keliamus lūkesčius. Tikimasi, kad ekspertams užduodant atvirus klausimus, bus įmanoma „<...> gauti kiek įmanoma platesnius, išsamesnius, atviresnius atsakymus, suformuluotus ir pateiktus paties tyrimo dalyvio, atspindinčius jo perspektyvą“ Gaižauskaitė, ir Valavičienė, 2016, 15). Pagrindiniam tyrimui atlikti buvo pasirinkti Alytaus ir Vilniaus miestų savivaldybėse dirbantys specialistai – ekspertai, koordinuojantys bei esantys atsakingi už dalyvaujamojo biudžeto įgyvendinimą. Taip pat bendruomenės atstovas, kuris įsitraukė ir dalyvavo visuose projekto įgyvendinimo etapuose. Bei Doc. dr. Saulius Nefas, kuris yra vedęs mokymus savivaldybėms dalyvaujamojo biudžeto įgyvendinimo tema.

Tyrimo tikslas – įvardinti dalyvaujamojo biudžeto trūkumus ir problemas, su kuriomis susiduria Alytaus ir Vilniaus savivaldybės įgyvendindamos dalyvaujamojo biudžetą.

Tyrimo uždaviniai:

1. Pasitelkiant lyginamosios analizės metodą, išanalizuoti Alytaus ir Vilniaus tvarkos aprašus, reglamentuojančius dalyvaujamojo biudžeto įgyvendinimą, išskirti panašumus ir skirtumus.

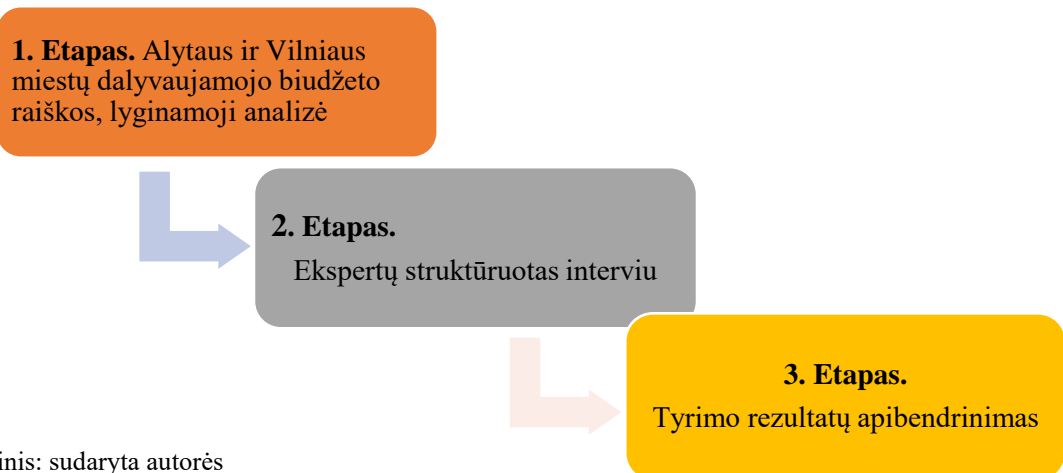
2. Atlikus struktūruotą interviu, atskleisti su kokiais sunkumais susiduriama įgyvendinant dalyvaujamojo biudžetą.

Iškeltu tikslu ir suformuluotais tyrimo uždaviniais, siekiama palyginti ir nustatyti dalyvaujamojo įgyvendinimui taikomus reikalavimus bei išanalizuoti panašumus. Anot Gaižauskaitės ir Valavičienės (2016, 32) kokybinis tyrimas ne tik padeda atrasti ir patvirtinti tai, kokio rezultato tikėtasi, bet ir paskatina atrasti naujas, netikėtas įžvalgas. Kokybiniam tyrimui atlikti buvo pasirinkti šie metodai:

1. Turinio lyginamasis metodas. Šis metodas buvo taikomas išanalizuojant Alytaus ir Vilniaus tvarkos aprašus, reglamentuojančius dalyvaujamojo biudžeto įgyvendinimą, išskirti panašumus ir skirtumus.
2. Lyginamosios analizės metodas. Jis naudotas siekiant nustatyti kokiais panašumais ir skirtumais pasižymi dokumentai reglamentuojantys dalyvaujamojo biudžeto įgyvendinimą savivaldybėse.
3. Struktūruoto interviu metodas. Juo siekiama nustatyti kaip specialistai susiduriantys su dalyvaujamojo biudžeto įgyvendinimu iš savo požiūrio perspektyvos vertina dalyvaujamojo biudžeto raišką ir jo taikymo metodus, bei sunkumus, su kuriais susiduriama jį įgyvendinant. Užduodant klausimus, tikimasi gauti kiek įmanoma platesnius, išsamesnius, atviresnius atsakymus, suformuluotus ir pateiktus paties tyrimo dalyvio, atspindinčius jo perspektyvą (Gaižauskaitės ir Valavičienės 2016, 15).

3.2. Tyrimo instrumentas

Atliekant kokybinį tyrimą buvo sudaryta strategija, numatant tris etapus (žr. 5 pav.).

Šaltinis: sudaryta autorės

4 pav. Kokybinio tyrimo strategija

1. Tyrimo etapas. Remiantis analizuota mokslinė literatūra, statistiniais duomenimis, bei tvarkos aprašais, reglamentuojančiais dalyvaujamo biudžeto įgyvendinimo tvarką, buvo nagrinėti būtinieji reikalavimai, teikiant projektus ir jų įgyvendinimas. Šios analizės metu buvo siekiama nustatyti panašumus ir skirtumus tarp lyginamųjų miestų, pabrėžti išskirtinumus. Atlikus abiejų miestų teisės aktus, pagal nagrinėtus nuostatus, kryptingai buvo parengti struktūruoto interviu klausimai ekspertams.

2. Tyrimo etapas. Empiriniame kokybiniame tyrime, taikytas struktūrizuotas interviu metodas. Klausimai pateikti Alytaus ir Vilniaus miestų savivaldybėse dirbantiems specialistas, bendruomenės atstovui ir mokslininkui. Taikant šį metodą siekiama detaliau atskleisti tyrimo problemą. Siekiant sužinoti jų įžvalgas ir nuomonę į atliktos analizės metu nustatytus ir suformuotus klausimus norima sužinoti jų matymą kaip yra vertinamas dalyvaujamojo biudžeto įrankis. Ekspertai buvo pasirinkti tie, kurie yra sukaukę ilgametę patirtį vietos savivaldoje ir suprantantys piliečių dalyvavimo galimybes priimant vietos sprendimus bei galintys pateikti esminius aspektus įtakojančius nagrinėjamai temai. Tyrime sutiko dalyvauti 2 Vilniaus miesto savivaldybės administracijoje dirbantys specialistai, 1 Alytaus miesto savivaldybės administracijos darbuotojas, Vilniaus bendruomeninių organizacijų sąjungos pirmininkė Neringa Kleniauskienė ir Mykolo Romerio universiteto Prof. dr. Saulius Nefas (žr. 8 lentelė). Struktūruotas interviu buvo atliktas 2023 m. balandžio mėnesį. Klausimai iš anksto numatyti ir suformuoti bei pateikti tyrime sutikusiems dalyvauti respondentams. Dalyviams, dalyvaujantiems tyrime suteiktos vienodos galimybės atsakyti į struktūruoto interviu klausimus, apie dalyvaujamojo biudžeto raiškos ypatumus, įvertinant problemas susijusias su dalyvaujamojo biudžeto įgyvendinimo sėkmėmis ir problemomis. Struktūruotą interviu sudaro dvejų kryptingų klausimai.

8 lentelė. Ekspertų charakteristika

Kodas	Pareigų sritis	Darbo patirtis
1V	Vilniaus miesto savivaldybės administracijos direktoriaus patarėja Daiva Mikulskienė	15
2V	Vilniaus miesto savivaldybės administracijos darbuotojas	28
3D	Mykolo Romerio universiteto Prof. dr. Saulius Nefas	30

8 lentelės tęsinys kitame puslapyje

8 lentelės tęsinys

Kodas	Pareigų sritis	Darbo patirtis
4B	Vilniaus bendruomeninių organizacijų sąjungos pirmininkė Neringa Kleniauskienė	7
5A	Alytaus miesto savivaldybės administracijos darbuotojas	5

Siekiant kuo detaliau išnagrinėti dalyvaujamojo biudžeto raišką, Alytaus ir Vilniaus miestuose, įtakojančius veiksniai ir išgryninti atsakymus į šiame darbe keliamą pagrindinį klausimą – sudaryti teminiai tyrimo klausimai (žr. 9 lent.).

9 lentelė. Struktūrizuoto interviu tyrimo klausimų kryptis ir pagrindimas

Klausimo kryptis	Klausimo pasirinkimo pagrindas
Su kokiomis problemomis, Jūsų nuomone, dažniausiai susiduriama įgyvendinant dalyvaujama biudžetą?	Kokias problemas reikia išspręsti siekiant pagerinti dalyvaujamojo biudžeto įgyvendinimą.
Kaip ir kokiomis formomis, Jūsų nuomone, piliečiai turi galimybę įsitraukti į dalyvaujama biudžetą?	Nustatyti piliečių informuotumą apie galimybes įsitraukti į sprendimų priėmimą. Sužinoti, kokios priemonės labiausiai įtakoja piliečių įsitraukimą.
Kokie veiksniai, Jūsų nuomone, turi įtakos piliečių aktyvumui teikiant projektus ir pasyvumui balsuojant?	Kokios prielaidos lemia piliečių aktyvumą projektų teikimo ir pasyvumą balsavimo etapuose.
Kaip Jūsų nuomone, piliečių aktyvumą įtakoja vietos bendruomenės interesas?	Įvardinti kaip vietos bendruomenė įtakoja piliečių aktyvumą įsitraukiant į dalyvaujamo biudžeto procesus.
Kaip vertinate tai, kad savivaldybė nėra nustatčiusi aiškių tikslų bei sėkmės rodiklių, kurie būtų iš anksto paskelbti, pamatuojami, konkretūs ir realiai įgyvendinami bei leistų įvertinti dalyvaujamojo biudžeto sėkmę?	Nustatyti, ar aiškūs tikslai bei rodikliai galėtų įtakoti dalyvaujamojo biudžeto įgyvendinimo sėkmę.

9 lentelės tęsinys kitame puslapyje

9 lentelės tęsinys

Klausimo kryptis	Klausimo pasirinkimo pagrindas
Jei manote, kad aiškūs tikslai ir pamatuojami sėkmės rodikliai pagerintų šį piliečių įtraukimo metodą, nurodykite juos.	Identifikuoti aiškius tikslus bei sėkmės rodiklius, kurie būtų iš anksto paskelbti, pamatuojami, konkretūs ir realiai įgyvendinami bei leistų įvertinti
Kaip siūlote tobulinti dalyvaujamojo biudžeto procesą?	Nustatyti kokie veiksniai pagerintų dalyvaujamo biudžeto įgyvendinimą

3.3. Tymo imties sudarymas

Pasak Patton (2002) kokybinio tyrimo prasmingumas ir rezultatų pagrįstumas labiau susijęs su pasirinktų atrankos dalyvių suteiktos informacijos turtingumu bei analitiniais sugebėjimais nei su imties dydžiu. Tyrimui buvo pasirinkta atvejų atranka, remiantis nusistatytais kriterijais. Pagrindiniai kriterijai, atrenkant ekspertus: patirtis koordinuojant, įgyvendinant ar iš mokslinės pusės turintys patirtį apie dalyvujamą biudžetą.

Prieš užduodant struktūruoto interviu klausimus, buvo išlaikomi etikos principai:

- Prieš dalyviui apsisprendžiant dalyvauti tyrime, buvo suteikta išsami informacija apie tyrimo esmę, tikslus ir panaudojimą.
- Gerbti dalyvio apsisprendimą sutikti arba atsisakyti dalyvauti tyrime.
- Esant poreikiui tyrimo dalyviams buvo užtikrinamas anonimiškumas ir konfidencialumas.

4. ALYTAUS IR VILNIAUS MIESTŲ DALYVAUJAMOJO BIUDŽETO RAIŠKOS TYRIMAS

4.1. Alytaus ir Vilniaus miestų tvarkos aprašų reglamentuojančių dalyvaujamojo biudžetą analizė

Vadovaujantis Vilniaus miesto savivaldybės administracijos direktoriaus 2021 m. rugpjūčio 26 d. įsakymu Nr. 30-2330/21 „Dėl projekto „Dalyvauk! Vilnius“: Justiniškės, Rasos, Verkiai“ idėjų teikimo, atrankos ir įgyvendinimo tvarkos aprašo tvirtinimo“ ir 2022 m. balandžio 19 d. įsakymu Nr. 30-1060/22 „Dėl projekto „Dalyvauk! Vilnius“ idėjų teikimo, atrankos ir įgyvendinimo tvarkos aprašo tvirtinimo už projektų idėjų pasiūlymų įgyvendinimą atsakingi yra seniūnai.

Tuo tarpu 2018 m. balandžio 19 d. Alytaus miesto savivaldybės tarybos sprendimu Nr. T-89 sprendimu „Dėl bendruomenės iniciatyvų, skirtų gyvenamajai aplinkai gerinti, projektų idėjų atrankos ir finansavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ numatoma, kad projektus įgyvendina pati savivaldybė.

10 lentelė. Alytaus ir Vilniaus miestų tvarkos aprašų skirtumai

Alytaus miesto savivaldybė	Vilniaus miesto savivaldybė
Pareiškėjas	
<ul style="list-style-type: none"> – Alytaus mieste gyvenamąją vietą deklaravęs gyventojas, ne jaunesnis nei 16 metų, siūlantis gyvenamosios aplinkos gerinimo idėjas. – nurodomi asmens duomenys: vardas ir pavardė, gimimo data (metai-mėnuo-diena), deklaruota gyvenamoji vieta, Kontaktai (adresas, telefono numeris, el. p.) 	<ul style="list-style-type: none"> – Fizinis asmuo, ne jaunesnis kaip 16 metų, siūlantis gyvenamosios aplinkos gerinimo idėjas. – Asmens duomenys nėra renkami
Būtinieji reikalavimai projekto idėjos pasiūlymui	
<p>Prie projekto idėjos pasiūlymo turi būti pateiktas 20 mieste gyvenamąją vietą deklaravusių ir ne jaunesnių nei 16 metų gyventojų pritarimas projekto idėjai. Pritarime turi būti nurodytas projekto pavadinimas, pritariančiojo vardas, pavardė, gimimo data, deklaruota gyvenamoji vieta</p>	<p>Pritarimas nėra reikalaujamas</p>

10 lentelės tęsinys kitame puslapyje

10 lentelės tęsinys

Darbo grupė	
1 Alytaus miesto savivaldybės tarybos frakcijų deleguotą atstovą, 1 frakcijoms nepriklausantis atstovas, Monumentaliosios dailės kūrinių statymo priežiūros komisijos pirmininkas, 1 Nevyriausybinė organizacijų tarybos deleguotas atstovas, 3 seniūnaičių atstovai, 5 savivaldybės administracijos skyrių darbuotojai.	nuo 5 iki 7 asmenų sudaryta darbo grupė, kurią sudaro Savivaldybės administracijos valstybės tarnautojai ir darbuotojai, dirbantys pagal darbo sutartį

Sudaryta autorės pagal galiojančius tvarkos aprašus Alytaus ir Vilniaus mieste

Palyginus abiejų miestų tvarkos aprašus randama panašumų ir skirtumų. Teikiant projektą tiek Alytaus tiek Vilniaus savivaldybių tvarkos aprašai numato, kad teikiant projektą nurodoma:

- informacija apie projekto tikslą, sprendžiamą problemą, rezultatus ir naudą gyventojams;
- preliminari projekto sąmata;
- projekto idėjos įgyvendinimo vieta.

Esminis skirtumas, tas, kad teikiant dalyvaujamo biudžeto projektą Alytuje pareiškėjas privalo būti gyvenamąją vietą deklaruojantis gyventojas, ne jaunesnis nei 16 metų, Vilniuje pakanka, kad tai būtų fizinis asmuo, ne jaunesnis kaip 16 metų.

Tvarkos aprašuose taip pat taikomi ir būtinieji reikalavimai, kurie iš esmės nustato, kad projektas turi būti viešosios infrastruktūros (išskyrus gatvių/kelių, šaligatvių, pėsčiųjų, dviračių takų įrengimą, rekonstrukciją ir remontą), nekomercinis, gyvenamosios aplinkos gerinimo projektas. Beje Alytaus atveju galima papildomai nurodyti galimas, eksploatavimui reikalingas išlaidas, jei tokių prireiktų prižiūrint įgyvendintą projektą. Pagrindinis skirtumas tarp būtinųjų reikalavimų projektui – Alytuje pareiškėjas privalo pateikti gyventojų pritarimą idėjai. Konkrečią idėją palaikyti gali tik tie gyventojai, kurie yra deklaruojantis gyvenamąją vietą Alytuje. Pareiškėjas turi surinkti ne mažiau kaip 20 asmenų pritarimą gyvenamosios aplinkos gerinimo idėjos palaikymui.

Nagrinėjant aprašus galima pastebėti skirtumus darbo grupių formavime:

- Alytaus projektų vertinimo ją sudaro 1 Alytaus miesto savivaldybės tarybos frakcijų deleguotą atstovą, 1 frakcijoms nepriklausantis atstovas, Monumentaliosios dailės kūrinių statymo priežiūros komisijos pirmininkas, 1 Nevyriausybinė organizacijų tarybos deleguotas atstovas, 3 seniūnaičių atstovai, 5 savivaldybės administracijos skyrių darbuotojai.

- Vilniaus – nuo 5 iki 7 asmenų sudaryta darbo grupė, kurią sudaro Savivaldybės administracijos valstybės tarnautojai ir darbuotojai, dirbantys pagal darbo sutartį. Taigi Alytaus mieste vertinimo grupės sudėtis žymiai įvairiapusiškesnė, skirtingai nei Vilniaus, ją sudaro ne tik savivaldybės darbuotojai, bet ir meno, nevyriausybinės organizacijos atstovas, bei seniūnaičiai.

Geroji patirtis

Vilniaus mieste idėjų generavimo etapo metu seniūnijų ir bendruomenės atstovams buvo organizuojamos ketverios kūrybinės dirbtuvės, kurių tikslas buvo informuoti dalyvius apie projekto koncepciją, naudą bei supažindinti su numatyta projekto įgyvendinimo eiga. Jų metu dalyviai buvo kviečiami generuoti kokybiškas idėjas savo gyvenamosios aplinkos gerinimui dalyvaujamojo biudžeto kontekste.

Kūrybinių dirbtuvių metu buvo išgrynintas konkrečios seniūnijos unikalumas, teritorinis kontekstas ir nustatytas gyventojų poreikis gyvenamajai aplinkai.

4.2. Projektų įgyvendinimo Alytaus ir Vilniaus miestuose analizė

Remiantis internetinėje svetinėje „Dalyvauk! Vilnius“ pateikiama informacija 2021 m. iš 117 pateiktų idėjų, 85 neatitiko projektams taikomų reikalavimų, taigi gyventojai balsavimo etape galėjo rinktis iš 31 idėjos. Pagal balsavimo rezultatus, laimėjo 4 idėjos, kurios ir buvo įgyvendintos 2022 metais.

11 lentelė. Patvirtinti projektai įgyvendinimui 2021 m.

Projekto pavadinimas	Skiriamos lėšos, Eur
Pasivaikščiojimo takas Justiniškėse visomis oro sąlygomis	18 000
Vilnelės paplūdimys	15 000
Futbolo aikštelė balsiečiams	25 000
Balsių g. treniruoklių aikštelės įrengimas	6 500

Sudaryta autorės pagal internetinėje svetinėje „Dalyvauk! Vilnius“ pateiktus duomenis

Pagal 2022 m. pateiktą rezultatų statistiką internetinėje svetinėje „Dalyvauk! Vilnius“, buvo pateikta 511 idėjų, po idėjų analizės etapo, darbo grupė vertinusi idėjas, atsižvelgdama į aiškiai apibrėžtus vertinimo kriterijus tvarkos aprašė, atmetė sk. idėjas kaip netinkamas, ir gyventojams buvo siūloma rinktis iš 161 idėjos. Po balsavimo buvo paskelbtos 48 idėjos, kurios turi būti įgyvendinamos iki 2023 metų pabaigos žr. priedas Nr. 1.

Alytuje gyventojai per 2018-2022 metus iš viso pateikė 61 projektus, iš jų 39 dalyvavo balsavime. Tvarkoje yra numatyta, kad mažos kategorijos projektams skiriama 25 tūkst. eurų, didelės apimties projektams 150 tūkst. eurų. Didžiųjų projektų kategorijoje laimėjo iniciatyvos – „Miesto sodo koncertinė erdvė“, „Alytus-Myliu“ miesto vartai, A. Matučio parkas – erdvė vaikams, „Jazminų parkas“, mažųjų – „Dainų slėnis – gyvas“, Grilio zonos Jaunimo parke, Bronzinės voverės su riešutu skulptūra, Aktyvus laisvalaikis šeimai, grojantys suoliukai „Su gairėmis bangele..“ ir šiukšliadėžės šunų ekskrementams (Alytiškių iniciatyvos, 2023). Iš jų įgyvendintos – „Dainų slėnis – gyvas“, Grilio zonos Jaunimo parke, Bronzinės voverės su riešutu skulptūra, Aktyvus laisvalaikis šeimai ir grojantys suoliukai „Su gairėmis bangele“, dėžės šunų ekskrementams su maišelių dalytuvais.

Vis dar neįgyvendintos dvi didžiosios iniciatyvos – koncertinė erdvė Alytaus miesto sode, Jazminų parkas, šviesos sodas ir vaikų erdvė A. Matučio parke. Alytaus miesto savivaldybės administracijos Finansų ir investicijų skyriaus vedėjo pavaduotojas Mindaugas Vaikšnoras komentavo, kad „projektai stringa, nes tiek A. Matučio parkas, tiek Alytaus miesto sodas yra miško žemė, be to, pastarasis objektas susijęs ir su kultūros paveldu, tad esančios sąlygos sunkina ir šių dviejų iniciatyvų įgyvendinimą. Tam reikia rengti atskirus projektus išmiškinti teritorijas, kitaip jokių įrenginių statybos ten negalimos. Reikalingi įvairūs leidimai. Todėl tie projektai įgyvendinami ne taip greitai, kaip norėtusi“ (Dzūkijos regiono portalas, 2022).

Pasak „Transparency International“ padalinio Lietuvoje iniciatyvų vadovės I. Dunčikaitės „Didžioji dalis savivaldybių neturi nusimatę sėkmės rodiklių. Praeitų metų duomenimis, tokius rodiklius teigė nusimačiusios keturios savivaldybės – Klaipėdos miesto, Kretingos rajono, Lazdijų rajono ir Šiaulių miesto. Labai norėtusi, kad tiek Alytus, tiek kitos savivaldybės vertintų dalyvaujamojo biudžeto poveikį savo bendruomenėms ir geriau suprastų, ar ši iniciatyva padeda pasiekti užsibrėžtų tikslų. Tai taip pat padėtų ją tobulinti ateityje ir geriau pritaikyti konkrečioms gyventojų poreikiams“ (Dzūkijos regiono portalas, 2022).

Vertinant dalyvaujamojo biudžeto raišką, stebime, kad nagrinėtuose atvejuose dalyvaujamojo biudžeto cikliškumas yra išlaikomas ir pagrindiniai etapai tokie kaip: projektų teikimas, vertinimas, balsavimas bei įgyvendinimas būdingi tiek užsienio, tiek Lietuvos dalyvaujamojo biudžeto raiškai.

Privalomuosiuose reikalavimuose numatoma, kad teikiamas projektas turi būti skirtas gyvenamosios aplinkos gerinimui ir įgyvendintas Savivaldybei nuosavybės teise priklausančiame žemės sklype ar Savivaldybės kitais pagrindais valdomoje žemėje, kurios teritorija nėra detaliesiais planais priskirta konkrečiam subjektui. Alytuje teikiant projektą yra būtinas dvidešimties gyventojų pritarimas. Lietuvoje piliečių aktyvumas palyginus su Lenkijos atveju yra gana žemas. Dalyvaujamojo biudžeto sėkmingumą Alytaus ir Vilniaus miestuose

sunku vertinti, kadangi savivaldybės nėra nusimačiusios sėkmės rodiklių, kurie objektyviai leistų įsivertinti ar dalyvaujamas biudžetas kaip įrankis, didina piliečių įsitraukimą į sprendimų priėmimą ir skatina gyventojų pasitikėjimą vietos savivaldos institucijų veikla.

4.3. Apklaustų Alytaus ir Vilniaus dalyvaujamojo biudžeto ekspertų vertinimo analizė

Problemų, įgyvendinant dalyvaujama biudžeta, Alytaus ir Vilniaus miestuose, vertinimas (žr. 12 lent.)

12 lentelė. Problemų, įgyvendinant dalyvaujama biudžeta, Alytaus ir Vilniaus miestuose, vertinimas

Klausimas	Respondentų atsakymai
Su kokiomis problemomis, Jūsų nuomone, dažniausiai susiduriama įgyvendinant dalyvaujama biudžeta?	3 D „Menkas gyventojų įsitraukimas ir labai menkas biudžetas“.
	1 V „Skirtingas gyventojų, Savivaldybės darbuotojų žinojimas apie dalyvaujamo biudžeto galimybes, silpnas gyventojų aktyvumas, gyventojų teikiamos idėjos dažnai būna individualios ir negeneruotos su kaimynais“.
	2 V „Ribotos galimybės teikti idėjas ir jas įgyvendinti dėl ribotų vietų, kur galima jas įgyvendinti. <...> gyventojų idėjos viršija numatytą biudžeta“.
	3 D „Stoka viešinimo aiškinant prasmę apie dalyvaujama biudžeta“.
	5 A „Pagrindinė problema – kasmet mažėjantis gyventojų aktyvumas“.

Vertinant Vilniaus miesto savivaldybės ekspertų nuomones, galima teigti, kad viena didžiausių problemų su kuria susiduriama įgyvendinant dalyvaujama biudžeta yra per mažas finansavimas projektams įgyvendinti. Ekspertai pasisakydami apie Vilniaus atvejį taip pat vieningai pastebi informacijos sklaidos trūkumą, gyventojams per mažai komunikuojama apie dalyvaujamojo biudžeto prasmę. 2 V ekspertas taip pat pamini, kad teikiant projektus kyla problemų, nes „<...> daugelis gyventojų nežino ar konkrečioje vietoje galima teikti vieną ar kitą

idėją dėl patvirtintų teritorijos planavimo dokumentų, inžinerijos, nuosavybės. Dėl šių prižasčių atmetus jau pateiktas idėjas gyventojai demotyvuojami dalyvauti ateityje <...>.“

1 V ekspertas vertindamas problemas, akcentuoja, kad ne tik nuo gyventojų bet ir nuo savivaldybės darbuotojų žinių priklauso projekto sėkmingumas. 1 V ir 5 A ekspertai laikosi vieningos nuomonės, kad įgyvendinant dalyvaujamą biudžetą, mažas gyventojų aktyvumas taip pat kelia problemų.

Apibendrinant ekspertų nuomonės galime išskirti, kad didžiausios problemos su kuriomis susiduriama įgyvendinant dalyvaujamą biudžetą savivaldybėse, yra per mažas gyventojų informuotumas ir žinojimas apie dalyvaujamojo biudžeto tikslą ir galimybes, siekiant pagerinti gyvenamąją aplinką. Galimai dėl viešinimo stokos ir menko gyventojų supratimo kyla kita problema – gyventojų pasyvumas ir mažas įsitraukimas. Vilniaus savivaldybės ekspertai akcentuoja, kad per mažas finansavimas, taip pat kelia problemų įgyvendinant dalyvaujamą biudžetą.

Piliečių įsitraukimo formų, įgyvendinant dalyvaujamą biudžetą, Alytaus ir Vilniaus miestuose, vertinimas (žr. 13 lent.)

13 lentelė. Piliečių įsitraukimo formų, įgyvendinant dalyvaujamą biudžetą, Alytaus ir Vilniaus miestuose, vertinimas

Klausimas	Respondentų atsakymai
Kaip ir kokiomis formomis, Jūsų nuomone, piliečiai turi galimybę įsitraukti į dalyvaujamą biudžetą?	4 B „Tik teikdami idėjas ir balsuodami“.
	1 V „Gyventojai turi galimybę dalyvauti bendrai generuojant idėjas, <...> taip pat patys gali būti proceso ambasadoriais ir populiarinti dalyvaujamo biudžeto procesą, gali <...> kurti palaikymo grupes, remiančias vieną ar kitą idėją“.
	2 V „gyventojai gali <...> teikti problemas ir pasiūlymus seniūnijai, o seniūnija <...> gali padėti suformuoti idėją balsavimui, įvertinus visus finansinius ir planavimo klausimus <...> subūrus komandą skatinti aktyvų balsavimą už idėją“.

13 lentelės tęsinys kitame puslapyje

13 lentelės tęsinys

Kaip ir kokiomis formomis, Jūsų nuomone, piliečiai turi galimybę įsitraukti į dalyvaujamą biudžetą?	3 D „Dalyvaujamas biudžetas ir yra piliečių įsitraukimo forma“.
	5 A „<...> turi galimybę dalyvauti savivaldybės organizuojamose konsultacijose, skirtose supažindinti su dalyvaujamo biudžeto tikslu, projektų įgyvendinimo galimybėmis <...>“.

Ekspertų nuomonės apie piliečių galimybes įsitraukti į dalyvaujamo biudžeto procesą, pasiskirstė nevienodai. 3 D lakoniškai, per daug nedetalizuodamas teigė, kad dalyvaujamas biudžetas ir yra įsitraukimo forma. 5 B kaip esminę įsitraukimo formą pamini idėjų teikimą ir balsavimą. 2 V, 1 V ir 5 A numato platesnes galimybes įsitraukti į dalyvaujamo biudžeto projektą, nei tik teikti idėjas ir vėliau už jas balsuoti, jei teigia, kad gyventojai, konsultuojami administracijos darbuotojų gali išgryninti idėjas, dalyvauti įvairaus pobūdžio idėjų generavimo ir konsultaciniuose susitikimuose gilinant supratimą apie dalyvaujamo biudžetą. 1 V ir 2 V teigimu gyventojai taipogi gali tapti savotiškais ambasadoriais populiarinant dalyvaujamo biudžeto projektą gyventojų tarpe, buriant konkrečios idėjos palaikymo komandą.

Apibendrinant galimas piliečių įsitraukimo formas į dalyvaujamo biudžeto procesą, galima teigti, kad viena vertus tai gali būti tik projekto teikimas ir balsavimas už jį, kita vertus gyventojams yra paliekama daug laisvės pasirenkant koku būdu nori įsitraukti į dalyvaujamo biudžeto procesą: gyventojai gali netgi tapti savo idėjos ambasadoriais, skatinti balsuoti už pateiktas idėjas ir tuo pačiu metu populiarinti patį dalyvaujamo biudžetą.

Veiksnių, turinčių įtakos piliečių aktyvumui teikiant projektus ir pasyvumui balsuojant, vertinimas (žr. 14 lent.)

14 lentelė. Veiksnių, turinčių įtakos piliečių aktyvumui teikiant projektus ir pasyvumui balsuojant.

Klausimas	Respondentų atsakymai
Kokie veiksniai, Jūsų nuomone, turi įtakos piliečių aktyvumui teikiant projektus ir pasyvumui balsuojant?	4 B „<...> nėra atgalinio ryšio. Neaišku kodėl atmeta, kodėl priimta. Pasyviai balsuojama, nes balsavimo sistema visiškai nedraugiška gyventojui <...> reikia <...> įgūdžių norint skirti savo balsą“.

14 lentelės tęsinys kitame puslapyje

14 lentelės tęsinys

Klausimas	Respondentų atsakymai
Kokie veiksniai, Jūsų nuomone, turi įtakos piliečių aktyvumui teikiant projektus ir pasyvumui balsuojant?	1 V „<...> teikiant idėją nereikia papildomų registracijų. Balsuojant jau reikia identifikuotis <...> Neabejotinai tai daro balsavimo procesą sudėtingesnį <...> Tačiau tai yra būtina, kad galėtų balsuoti <...> konkrečioje seniūnijoje deklaruoti asmenys“.
	2 V „<...> Apie idėjas ar balsavimą trūksta informacijos mažiau aktyviems, nesinaudojantiems IT <...> Skelbimai galėtų būti <...> tam tikrose vietose paskelbus, kad čia galėtų būti viena ar kita. <...>“.
	3 D „Žemas pilietinio aktyvumo lygis, savivaldybės silpnas viešinimas apie dalyvaujamojo biudžeto prasmę“.
	5 A „Didelę įtaką daro aktyvūs seniūnaičiai ir bendruomeninės organizacijos, <...> bendrai vertinant aktyvumas balsuojant gan didelis, tačiau atmestus balsuos, nedeklaravusių gyvenamosios vietos Alytuje, šis skaičius ženkliai sumažėja“.

Ekspertų išvalgos apie veiksnius, darančius įtaką gyventojų aktyvumui teikiant projektus o vėliau už juos balsuojant gan panašios: 3 D įvardina žemą pilietinio aktyvumo lygį, bei silpną viešinimą, būtent dėl pastarojo sutinka ir 2 V, 4 B gyventojų pasyvumą išvelgia dėl atgalinio ryšio nebuvimo. 1 V pastebi, kad aktyvumas idėjų teikime galimai susijęs su tuo, kad „teikiant idėją nereikia papildomų registracijų.“. Balsavimo etapas turi tam tikrą specifiką – balsą gali atiduoti tik tie gyventojai, kurie yra deklaravę gyvenamąją vietą Alytaus mieste, arba Vilniaus atveju konkrečioje seniūnijoje, todėl atsižvelgiant 1 V, 2V, 4 B ekspertų nuomones, galima teigti, kad vienas iš pagrindinių veiksnių lemiančių gyventojų pasyvumą yra pati el. platforma, kuria naudotis gali ne visi gyventojai, tam yra reikalingas kompiuterinis raštingumas ir priemonės leidžiančios identifikuoti asmens tapatybę, jungiantis per el. valdžios vartus. 5A yra pastebėjęs tendenciją, jog nors balsavusiųjų skaičius palyginus nemenkas, tačiau atmestų gyventojų, kurie nėra deklaravę gyvenamosios vietos Alytuje, galutinių balsų skaičiai kardinaliai pasikeičia.

Apibendrinant ekspertų nuomones, galime manyti, jog piliečių aktyvumą dalyvaujamojo biudžeto idėjų teikime ir balsavimą sąlygoja ne tik žemas pilietinio aktyvumo lygis, bet ir daugeliu atvejų silpnas viešinimas. Taipogi apžvelgus ekspertų išvalgas galime daryti išadą, nemažai daliai gyventojų kyla keblumų atiduoti balsą el. būdu, balsavimo procesas sudėtingesnis, nes yra privalomas deklaruotos gyvenamosios vietos nustatymas.

Vietos bendruomenės intereso įtakos piliečių aktyvumui vertinimas (žr. 15 lent.)

15 lentelė. Vietos bendruomenės intereso įtakos piliečių aktyvumui vertinimas

Klausimas	Respondentų atsakymai
Kaip Jūsų nuomone, piliečių aktyvumą įtakoja vietos bendruomenės interesas?	4 B „<...> tik vietos bendruomenė gali suaktyvinti žmones siekti bendro tikslo. Jokia savivaldybės reklama ir jai "paleisti" pinigai, neištrauks taip žmonių, kaip vietos bendruomenė“.
	1 V „<..> sutampantys kaimynų asmeniniai poreikiai ir būna tas stimulus ieškoti, kaip pagerinti gyvenamąją aplinką“.
	2 V „ <...>aktyvi, veikianti bendruomenė suburia vietos gyventojus, padeda išdiskutuoti ko labiausiai reiktų, suburia gyventojus aktyviai dalyvauti visuose procesuose <...>“.
	3 D „Labai“.
	5 A „Didelės <...> bendruomenės įdedamos pastangos lemia ne tik aktyvumą teikiant projektą ar balsuojant bet ir projekto įgyvendinimo sėkmingumą, kadangi įgyvendinimo etape atsiradus kliūtimis patys dalyvauja procese ir netgi gali jį koreguoti eigoje <...>“.

Vertinant ekspertų pateiktas išvalgas apie suinteresuotos vietos bendruomenės įtaką piliečių aktyvumui, visi apklaustieji vienbalsiai mano, kad aktyvi bendruomenė labai įtakoja gyventojų aktyvumą dalyvaujamojo biudžeto proceso metu. Kaip pastebi 1 V „Jokia savivaldybės reklama ir jai "paleisti" pinigai, neištrauks taip žmonių, kaip vietos bendruomenė“. Anot 2 V sutelkta bendruomenė ne tik suburia vietos gyventojus, bet ir padeda

išgryninti, konkrečios vietovės unikalumą, teritorinis kontekstą bei nustatyti gyventojų poreikį gyvenamajai aplinkai. 5 A bendruomenės aktyvumą pabrėžia ir pačios idėjos įgyvendinimo kontekste: „<...> neretai pasitaiko, kad projektas „stinga“ dėl techninių niuansų, todėl konsultuojantis su bendruomene pateikusia projektą, lengviau priimami sprendimai, dėl projekto įgyvendinimo <...> jeigu matome, kad pilna apimtimi nepavyks įgyvendinti <...>“.

Apibendrinant galime teigti, kad piliečių aktyvumas tiesiogiai susijęs su vietos bendruomenių aktyvumu. Jei toje vietovėje bendruomenė veikia aktyviai – tikėtina, kad ir balsuojant už pateiktas idėjas bus didesnis aktyvumas.

Dalyvaujamojo biudžeto sėkmės rodiklių nebuvimo vertinimas (žr. 16 lent.)

16 lentelė. Dalyvaujamojo biudžeto sėkmės rodiklių nebuvimo vertinimas

Klausimas	Respondentų atsakymai
Kaip vertinate tai, kad savivaldybė nėra nustačiusi aiškių tikslų bei sėkmės rodiklių, kurie būtų iš anksto paskelbti, pamatuojami, konkretūs ir realiai įgyvendinami bei leistų įvertinti dalyvaujamojo biudžeto sėkmę?	4 B „Prastai, tada daug neaiškumo, pasipiktinimo - o kodėl laimėjo tas, o ne anas? O kodėl atmesta, juk labai reikalingas projektas bendruomenei ir t.t.“.
	1 V „Mano nuomone svarbiausi rodikliai yra du: kiek gyventojų įsitraukė į šį procesą ir kiek liko patenkintų rezultatu. Visa kita turbūt tik išvestinės reikšmės ir šalutiniai tikslai“.
	2 V „Rodikliai būtų grįžtamasis ryšys, leistų įsivertinti“.
	3 D „Tai nemetodiškas požiūris į dalyvaujamojo biudžeto vykdymą“.
	5 A „Vienintelis rodiklius, šiuo metu yra tik iš finansinės pusės, įgyvendinta arba ne, <...> stebint mažėjantį gyventojų aktyvumą, sunku būtų įsivesti kitus kokybinius rodiklius, <..>“.

Ekspertai prastai vertina tai, kad savivaldybė nėra nustačiusi aiškių tikslų bei sėkmės rodiklių, kurie būtų iš anksto paskelbti, pamatuojami, konkretūs ir realiai įgyvendinami bei leistų įvertinti dalyvaujamojo biudžeto sėkmę. 3 D tokių rodiklių nebuvimą išvelgia kaip nemetodišką požiūrį į dalyvaujamojo biudžeto vykdymą“. 4 B komentuoja, kad dėl to kyla

daug neaiškumo ir konkrečiais atvejais netgi gyventojų nepasitenkinimo, 2 V nuomonė taip pat patvirtina, kad grįžtamasis ryšys ne mažiau svarbus rodiklis įgyvendinant dalyvaujamą biudžetą. 5 A įžvelgia, kad šiuo metu rodiklis kaip yra, tačiau jis labiau parodo finansinį aspektą, nei tarkim kitą kokybinį rodiklį, skelbiant apklausą ar bandant vertinti gyventojų pasitenkinimą. Tuo tarpu 1 V mano priešingai.

Apibendrinant ekspertų nuomones apie tai, kad savivaldybė nėra nustatiusi aiškių tikslų bei sėkmės rodiklių, kurie būtų iš anksto paskelbti, pamatuojami, konkretūs ir realiai įgyvendinami, nuomonės išsiskiria: vieni iš jų tai vertina, kaip nemetodišką požiūrį, prastos komunikacijos požymį, kiti sako, kad rodiklis yra – įgyvendinta idėja.

Galimų sėkmės rodiklių, pagerinančių šį piliečių įtraukimo metodą, vertinimas (žr. 17 lent.)

17 lentelė. Galimų sėkmės rodiklių, pagerinančių šį piliečių įtraukimo metodą, vertinimas

Klausimas	Respondentų atsakymai
<p>Jei manote, kad aiškūs tikslai ir pamatuojami sėkmės rodikliai pagerintų šį piliečių įtraukimo metodą, nurodykite juos.</p>	<p>4 B „turėtų būti nustatyta žemiausia balsavusių gyventojų riba. <...> Aišku, <...> turėtų būti skelbiama, kaip pavyko įgyvendinti laimėjusį projektą ir ar pavyko“.</p>
	<p>1 V „Nematau daugiau“.</p>
	<p>2 V „Vienas iš rodiklių galėtų būti - gyventojų pasitenkinimas, kuris galėtų būti matuojamas įrengta įranga jau įgyvendinto objekto vietoje (pvz. 6 mėn. ar metus). Tai leistų labiau viešinti, motyvuoti ir suprasti kaip pavienių gyventojų pateiktos idėjos atitinka viešuosius vietos bendruomenės poreikius“.</p>
	<p>3 D „Kiekvienas projektas turi savo tikslus. Nežinau konkretaus projekto nežinau ir tikslų“.</p>
	<p>5 A „ <...> gyventojams geriausias rodiklis laimėjusio projekto įgyvendinimas. “.</p>

Vertinant respondentų įžvalgas apie galimus sėkmės rodiklius, kurie būtų paskelbti iš anksto, aiškūs ir pamatuojami, vienas iš jų 3 D laikėsi lakoniškumo teigdamas, kad „kiekvienas projektas turi savo tikslus. Nežinau konkretaus projekto nežinau ir tikslų“. Tuo tarpu kiti

ekspertai pateikė daugiau įžvalgų apie galimus sėkmės rodiklius: 1 V jau ankstesniame klausime įvardijo, kad „svarbiausi rodikliai yra du: kiek gyventojų įsitraukė į šį procesą ir kiek liko patenkintų rezultatu. Visa kita turbūt tik išvestinės reikšmės ir šalutiniai tikslai“. Dėl gyventojų pasitenkinimo rodikliu 2 V nuomonė sutampa su 1 V tačiau dar papildo, kad rodikliu galėtų tapti ir jau įgyvendinto projekto būklės vertinimas po tam tikro naudojimosi laiko. 4 B pabrėžia kad vienas iš rodiklių ar reikalavimų turėtų būti nustatytas minimalus balsavusiųjų skaičius, galiausiai 5 A ir 4 B, gyventojams aiškiausiai suprantamą vertinimo rodiklį pateikia, pateikia patį projekto įgyvendinimą: 5 A „<...> gyventojai matydami, kad projektas neįgyvendintas nusivilia“, 4 B „turėtų būti skelbiama, kaip pavyko įgyvendinti laimėjusį projektą, jei nevyko – kodėl“.

Dalyvaujamojo biudžeto tobulinimo vertinimas (žr. 18 lent.)

18 lentelė. Dalyvaujamojo biudžeto tobulinimo vertinimas

Klausimas	Respondentų atsakymai
Kaip siūlote tobulinti dalyvaujamojo biudžeto procesą?	4 B „<...> skirti didesnę finansavimą. <...>, padaryti paprastesnę balsavimo sistemą, taipogi <...> skirtas biudžetas neturi būti nurėžtas nuo varganų seniūnijų biudžeto. Tai turėtų būti atskira eilutė“.
	1 V „Stiprinti grupių edukaciją apie procesą, suteikti daugiau žinių, kokie yra aplinkos gerinimo būdai, kiek kainuoja paslaugos ir darbai. Taip pat palengvinti balsavimo procedūrą, sukongretinti ir detalizuoti reikalavimus teikiamoms idėjoms. Įtraukti daugiau komunikacinių partnerių – nevyriausybinės, bendruomeninės organizacijos“.
	2 V „1. Reiktų viešųjų erdvių žemėlapiu su konkrečiomis vietomis kur galima teikti idėjas <...> aprašant kokios apimties objektas (kv. m ar pan.) ar kokio tipo objektas“

18 lentelės tęsinys kitame puslapyje

Klausimas	Respondentų atsakymai
Kaip siūlote tobulinti dalyvaujamojo biudžeto procesą?	<p>galėtų/ar negalėtų būti planuojamas šioje erdvėje <...></p> <p>2. Daugiau reiktų "paruoštukų", gerųjų pavyzdžių (jau įgyvendintų ar suplanuotų) su aiškiu biudžetu, ką galima būtų pritaikyti kitoje vietoje, nes gyventojams dažnai sunku tinkamai suplanuoti lėšas.</p> <p>3. Sukurti patogią platformą <...> balsuoti“.</p>
	<p><i>3 D „Plėsti aiškinamąjį darbą apie dalyvaujamojo biudžetą įtraukiant vietos bendruomeninių organizacijų aktyvą, seniūnaičius“.</i></p>
	<p><i>5 A „Prie pateikiamo projekto, padidinti pritariančių miesto gyventojų skaičių, didinti gyventojų informuotumą“.</i></p>

Apibendrinant ekspertų nuomones apie dalyvaujamojo biudžeto tobulintinus aspektus 1 V, 2 V ir 4 B sutartinai mano, kad supaprastina balsavimo procedūra, dalyvaujamo biudžeto procesą gyventojams padarytų labiau priimtina. Visi tyrime dalyvavę ekspertai laikosi nuomonės, kad komunikacija ir viešinimas vis dar „tobulino procese“, nors savivaldybė dalyvaujamo biudžeto projektą viešina įvairiose socialinėse medijose bei oficialiuose savivaldybės puslapiuose užsako lauko skelbimus, tačiau akivaizdu, kad to nepakanka. Kaip pastebi 1 V ir 3 D būtina didinti gyventojų edukaciją įtraukiant daugiau komunikacinių partnerių – tikslinga būtų pasitelkti vietos bendruomenes, seniūnaičius ir nevyriausybinės organizacijas. Nemažiau keblumų, įgyvendinant dalyvaujamo biudžetą kyla dėl netinkamai parinktos vietos mieste, todėl 2 V nuomone, šią problemą galima būtų spręsti panaudojant viešųjų erdvių žemėlapi, kuris leistų pareiškėjams įsivertinti inžinerinius tinklus teritorijos planavimą bei nustatyti ar teritorija, kurioje norima įgyvendinti projektą yra valstybinės žemės plote. 2 V taip pat pasidalina įžvalga, kad gerieji jau įgyvendinti pavyzdžiai gyventojams padėtų lengviau įsivertinti projekto įgyvendinimui reikalingą finansavimą. Nors Alytaus mieste teikiant projektą reikalingas dvidešimties gyventojų, deklaravusių gyvenamąją vietą pritarimas, 5 A mano, kad gyventojų palaikymas turėtų būti didesnis, todėl tvarkos apraše padidintų

reikalavimą teikiamo projekto pritarimui. Tyrimo teorinėje dalyje buvo nustatyta, kad Vilniuje dalyvaujamojo biudžeto lėšos yra numatomos iš seniūnijoms skirto finansavimo, todėl šio miesto ekspertai ankstesniuose klausimuose akcentavo per mažą finansavimą, 4 B pastebi, kad dalyvaujamo biudžeto įgyvendinimui turėtų būti skiriamas finansavimas iš bendro savivaldybės biudžeto, o ne iš seniūnijai skirto.

Apibendrinant ekspertų nuomones galime daryti išvadą, kad Vilniuje sėkmingam dalyvaujamojo biudžeto įgyvendinimui reiktų skirti didesnę finansavimą. Galima teigti jog ne mažiau šį procesą pagerintų ir paprastesnė balsavimo platforma. Dalyvaujamojo biudžeto procesą pagerintų komunikaciniai partneriai – seniūnaičiai, bendruomeninės organizacijos ir vietos bendruomenės. Erdvinio žemėlapiu prieinamumas, paraiškos teikėjams palengvintų nuspėti ar projektui parinka vieta tinkama ir įsivertinti ar ateityje, idėjai laimėjus, nekils keblumų ją įgyvendinant.

Apibendrinant viso struktūruoto interviu nuomones, galima bendrai išskirti šiuos vertinimus:

Problemos įgyvendinant dalyvaujama biudžetą:

- Viešinimo stoka;
- Skiriamas finansavimas nėra pakankamas;
- Menkas piliečių aktyvumas.

Piliečių įsitraukimo formos įgyvendinant dalyvaujama biudžetą:

- Gyventojams sudaromos galimybės (idėjų generavimo etape) dalyvauti konsultacijose ir tapti projekto ambasadoriais savo gyvenamojoje aplinkoje;
- Suinteresuotos grupės, gali burtis taip skatindamos balsuoti už pateiktą projektą.

Veiksniai lemiantys gyventojų pasyvumą:

- Informacijos stoka;
- Neįgyvendintos idėjos;
- Sudėtinga balsavimo sistema.

Vietos bendruomenių įtaka dalyvaujamo biudžeto įgyvendinimui:

- Aktyvi bendruomenė yra arčiausiai gyventojų, todėl gyventojų informuotumas ne maža dalimi priklauso nuo organizacijos aktyvumo.

Dalyvaujamojo biudžeto sėkmės vertinimo rodikliai galėtų būti:

- Gyventojų pasitenkinimas;
- Įgyvendintos visos laimėjusios idėjos;
- Piliečių aktyvumas.

IŠVADOS

1. Išanalizavus piliečių dalyvavimo teorines prielaidas nustatyta, kad įvairių piliečių dalyvavimo tipai apibrėžia skirtingą piliečių į sprendimų priėmimą. Išnagrinėjus dalyvaujamojo biudžeto prielaidas, galima teigti, kad dalyvaujamojo biudžeto samprata pasklido po pasaulį, kuomet Brazilijoje Porto Alegre miestas įgyvendino dalyvujamą biudžetą, siekdamas susidoroti su korupcija, socialine nelygybe bei padidinti skaidrumą, skirstant viešuosius finansus. Nors mokslininkai nesutaria dėl vieningo dalyvujamo biudžeto apibrėžimo, sutinka, kad tai plačiąja prasme: priemonė, kuri suteikia gyventojams tiesioginę galimybę dalyvauti sprendimų priėmimo procese, kurio tikslas, didinti gyventojų pasitikėjimą, vietos institucijų vykdoma veikla, ir skatinti pilietiškumą.
2. Vertinant dalyvujamojo biudžeto taikymo raišką, literatūroje aprašomi įvairūs dalyvujamo biudžeto modeliai, kuriuos pagal poreikį savivaldybės adaptuoja atsižvelgdamos į vietovės specifiką. Dėl skirtingai parenkamų elementų modeliai taip pat skiriasi ir piliečių įtraukimo lygiu, vienu atveju tai gali būti labiau patariamojo pobūdžio nei įgyvendinimo, tačiau nepaisant valstybių specifikų, populiariausias yra „Porto Alegre modelis“.
3. Išanalizavus Alytaus m. ir Vilniaus m. savivaldybių dalyvujamojo biudžeto įgyvendinimo procesus, išskiriami panašumai: abi savivaldybės numato, kad teikiama idėja, turi būti skirta gyvenamosios vietos aplinkos gerinimui ir įgyvendintas neprivačiame žemės sklype. Alytaus m. išskirtinumai: 1) galimybė teikti mažos ir didelės apimties projektus; 2) pareiškėjas turi surinkti ne mažiau kaip 20-ties asmenų, deklaravusių gyvenamą vietą mieste, pritarimą. Vilniaus m. pasižymi tuo, kad jį sudaro 21 seniūnija, kiekvienai iš jų, idėją gali pateikti asmuo vyresnis nei 16 metų, o balsuoti gali tik už tai seniūnijai pateiktas idėjas, kurioje yra deklaravęs gyvenamąją vietą.
4. Empirinio tyrimo rezultatų analizė leidžia teigti, kad viena iš problemų su kuria susiduriama įgyvendinant dalyvujamą biudžetą savivaldybėse – menkas piliečių aktyvumas, galimai tą lemia nemetodinis požiūris bei viešinimo stoka. Pastebėta jog piliečiai vangiau įsitraukia į dalyvujamo biudžeto procesą jei mato, kad anksčiau laimėjusios idėjos vis dar neįgyvendintos.

REKOMENDACIJOS

1. Atsižvelgiant į bendruomenių daromą, tiesioginę įtaką, piliečių aktyvumui ir remiantis gerosiomis praktikomis, kuomet pati bendruomenė tapo projekto ambasadoriais, dalyvaujamojo biudžeto viešinimui ir gyventojų įtraukimui, pasitelkti komunikacinius partnerius – bendruomenes, seniūnaičius bei nevyriausybinės organizacijas.
2. Atmesto projekto pareiškėjai taip pat pasigenda atgalinio ryšio, siekiant išspręsti šią problemą rekomenduojama, paskelbti (dalyvaujamo biudžeto platformose) kriterijus pagal, kuriuos idėja neatitiko reikalavimų. Didesnį pasitikėjimą dalyvaujamojo biudžeto įrankiu, padidintų ir didesnė savivaldybės atskaitomybė gyventojams, pvz.: jei idėja, dėl tam tikrų priežasčių nėra įgyvendinama laiku, apie to priežastis taip pat turėtų būti viešinama.
3. Dažnu atveju pateikta projekto įgyvendinimo vieta – privačiame nuosavybės teise valdomame sklype, todėl rekomenduojama sudaryti sąlygas paraiškos teikėjams, patikrinti ar planuojamoje vietoje yra galimas projekto įgyvendinimas.
4. Pastebėta, kad Vilniaus mieste dalyvaujamojo biudžeto finansavimas yra numatytas iš seniūnijoms skirto finansavimo, todėl šis yra akivaizdžiai per mažas, atsižvelgiant į tai savivaldybė turėtų skirti šios priemonės įgyvendinimui lėšas iš bendro savivaldybės biudžeto.

LITERATŪRA

Teisės aktai:

1. „Dėl bendruomenės iniciatyvų, skirtų gyvenamajai aplinkai gerinti, projektų idėjų atrankos ir finansavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ 2018/T-89 Alytaus miesto savivaldybės taryba. Žiūrėta 2023 m. balandžio 2 d.
<https://va.alytus.lt/document/51511>
2. „Dėl bendruomenės iniciatyvų, skirtų gyvenamajai aplinkai gerinti, projekto idėjų atrankos ir finansavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ 2018/Nr. 89. alytus.lt. Žiūrėta 2023 kovo 2 d. <https://va.alytus.lt/document/51511>
3. „Dėl projekto „Dalyvauk! Vilnius: Justiniškės, Rasos, Verkiai“ idėjų teikimo, atrankos ir įgyvendinimo tvarkos aprašo tvirtinimo“ 2021/Nr. 30-2330/21. Aktai.vilnius.lt. Žiūrėta 2023 kovo 15 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/764d7466076d11ecb4af84e751d2e0c9?positionInSearchResults=0&searchModelUUID=9d6d183b-ebfa-4028-8e74-b2d019ee3c18>
4. „Dėl Vilniaus miesto savivaldybės administracijos seniūnijų veiklų ir lėšų planavimo principų nustatymo“ 2022/Nr. 30-3558/22. Žiūrėta 2023 m. balandžio 4 d.
<https://aktai.vilnius.lt/document/30383459>
5. „Projekto „Dalyvauk! Vilnius“ idėjų teikimo, atrankos ir įgyvendinimo tvarkos aprašas“. 2022/Nr.30-1060/22. Aktai.vilnius.lt.
<https://aktai.vilnius.lt/document/30371847>

Kiti šaltiniai:

6. „Alytiškių iniciatyvos – biurokratinėse pinklėse: ar išlaikys gyventojų pasitikėjimo egzaminą savivaldybė?“ 2022. *Dzūkijos veidas*. Kovo 14 d.
<https://dzukijosveidas.lt/2022/04/06/alytiskiu-iniciatyvos-biurokratinese-pinklese-ar-islaikys-gyventoju-pasitikejimo-egzamina-savivaldybe/?cn-reloaded=1>
7. Arnstein, Sherry R. 1969. „A ladder of citizen participation“. *Journal of the American Planning Association* 35(4): 216–224. <http://dx.doi.org/10.1080/01944366908977225>
8. „Assessment of Participatory Budgeting in Brazil“. 2005. Inter-American Development Bank. Žiūrėta 2022 m. birželio 18 d.
<https://publications.iadb.org/publications/english/document/Assessment-of-Participatory-Budgeting-in-Brazil.pdf>
9. „Budżet Obywatelski 2017. Które projekty zwyciężyły w głosowaniu mieszkańców?“. Oficjalny portal miasta Gdańska. Žiūrėta 2023 m. kovo 16 d.
<https://www.gdansk.pl/wiadomosci/Budzet-Obywatelski-2017-Ktore-projekty-zwyciezily-w-glosowaniu-mieszkancow,a,61873>

10. „Budżet Obywatelski 2019 w Gdańsku. LISTA WYGRANYCH PROJEKTÓW”. 2018. Oficjalny portal miasta Gdańska. Žiūrėta 2023 m. kovo 10 d.
<https://www.gdansk.pl/wiadomosci/Budzet-Obywatelski-2019-w-Gdansk-LISTA-WYGRANYCH-PROJEKTOW,a,125822>
11. „Budżet Obywatelski 2019. Oddaj głosy na projekty do 24 września”. 2018. Oficjalny portal miasta Gdańska. Žiūrėta 2023 m. balandžio 5 d.
<https://www.gdansk.pl/wiadomosci/Budzet-Obywatelski-2019-Rozpoczyna-sie-dwutygodniowe-glosowanie,a,124121>
12. „Budżet Obywatelski 2020. Sprawdź, które projekty wygrały w tegorocznym głosowaniu! WYNIKI!”. 2019. Oficjalny portal miasta Gdańska. Žiūrėta 2023 m. kovo 16 d. <https://www.gdansk.pl/wiadomosci/Budzet-Obywatelski-2018-Sprawdz-kture-projekty-wygraly-w-glosowaniu,a,90067>
13. „Budżet Obywatelski 2020. Sprawdź, które projekty wygrały w tegorocznym głosowaniu! WYNIKI!”. 2019. Oficjalny portal miasta Gdańska. Žiūrėta 2023 m. kovo 15 d. <https://www.gdansk.pl/wiadomosci/Budzet-Obywatelski-2020-Sprawdz-kture-projekty-wygraly-w-tegorocznym-glosowaniu-WYNIKI,a,155529>
14. „Budżet Obywatelski 2023. Głosowanie na projekty już trwa, zakończy się 10 października” Oficjalny portal miasta Gdańska. Žiūrėta 2023 m. balandžio 1 d.
[Budżet Obywatelski 2023. Głosowanie na projekty już trwa, zakończy się 10 października \(www.gdansk.pl\)](https://www.gdansk.pl/wiadomosci/Budzet-Obywatelski-2023-Glosowanie-na-projekty-juz-trwa-zakończy-się-10-października-www.gdansk.pl)
15. Cabannes, Yves. 2004. „Participatory Budgeting: Conceptual Framework and Analysis of its Contribution to Urban Governance and the Millennium Development Goals”. Working Paper N°140 <https://discovery.ucl.ac.uk/id/eprint/10660/1/10660.pdf>
16. Cogan, C. ir Sharpe. 1986. *The Theory of Citizen Involvement in Planning Analysis: The Theory of Citizen Participation*, University of Oregon 284.
17. Dahl A., Robert 1989. „Democracy and its critics“. Yale University Press.
18. „Dalyvaujamas biudžetas“. 2023. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija. Žiūrėta 2023 m. balandžio 4 d. <https://vrm.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/vietos-savivalda/dalyvaujamas-biudzetas>
19. Dias, Nelson. 2014. Hope for democracy – 25 years of participatory budgeting worldwide. <file:///C:/Users/Ausra/Downloads/Arnstein%20ladder%201969.pdf>
20. Džinić, Jasmina, Mária Murray Svidroňová, and Ewa Markowska-Bzducha. 2016. „Participatory Budgeting: A Comparative Study of Croatia, Poland and Slovakia“. *NISPAcee Journal of Public Administration & Policy* 9(1): 31-56.
<https://doi.org/10.1515/nispa-2016-0002>

21. Flynn, Aleksandra. 2016. *Participatory budgeting – not a one-size-fits-all approach*. Osgoode hall law school. <https://www.osgoode.yorku.ca/wp-content/uploads/2016/01/Flynn.pdf>
22. Franzke, Jochen, and Kleger Heinz. 2010. *Bürgerhaushalte: Chancen und Grenzen*. In *Modernisierung des öffentlichen Sektors*. Edition Sigma.
23. Gaižauskaitė, Inga, ir Natalija Valavičienė. 2016. Socialinių tyrimų metodai: kokybinis interviu. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
24. Garski, Krzysztof. 2016. „Participatory budget. How do we do it in Gdansk?“. Medium. Žiūrėta 2023 m. Kovo 3 d. <https://medium.com/@gdansk/participatory-budget-how-do-we-do-it-in-gdansk-2fbbb5f374e2>
25. Gianpaolo, Baiocchi. 1999. *Participation, Activism, and Politics: The Porto Alegre Experiment and Deliberative Democratic Theory*. University of Wisconsin-Madison. <https://www.ssc.wisc.edu/~wright/Baiocchi.PDF>
26. Gilman, Russon Hollie. 2016. *Participatory Budgeting and Civic Tech: The Revival of Citizen Engagement*. Georgetown University Press
27. „[How Participatory Budgeting Shapes Communities in Lithuania](https://www.opengovpartnership.org/stories/how-participatory-budgeting-shapes-communities-in-lithuania/)“. 2023. [Open Government Partnership](https://www.opengovpartnership.org/stories/how-participatory-budgeting-shapes-communities-in-lithuania/). Žiūrėta 2023 balandžio 1 d. <https://www.opengovpartnership.org/stories/how-participatory-budgeting-shapes-communities-in-lithuania/>
28. Irvin, Renne, ir John Stansbury. 2004. Citizen participation in decision making: Is it worth the effort? *Public Administration Review* 64(1): 55–65. DOI:[10.1111/j.1540-6210.2004.00346.x](https://doi.org/10.1111/j.1540-6210.2004.00346.x)
29. Krenjova, Jelizaveta, and Ringa Raudla. 2013. „Participatory budgeting at the local level: Challenges and opportunities for new democracies“. *Administrative Culture* 14(1): 18–46.
30. Lietuvos respublikos seimas. Pilietinio dalyvavimo ir bendruomeniškumo skatinimo grupės pirmininko Kęstučio Vilkauskio pranešimas: „Dalyvaujamojo biudžeto priemonė atveria naujas galimybes aktyvesniam pilietiniam dalyvavimui“. 2021 https://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=35403&p_k=1&p_t=276570
31. Maczka, Krzysztof, Agnieszka Jeran, Piotr Matczak, Maciej Milewicz, and Giovanni Allegretti. 2021. Models of Participatory Budgeting. Analysis of Participatory Budgeting Procedures in Poland. *Polish Sociological Review* 216(4): 473-492. DOI:[10.26412/psr216.03](https://doi.org/10.26412/psr216.03)

32. Ostrom, Elinor. 1990. *Governing the commons. The evolution of institutions for collective action*, Cambridge: Cambridge University Press Participatory budgeting project, „What is PB?“. <https://www.participatorybudgeting.org/what-is-pb/>
33. Paulauskas, Stasys. 2000. *Demokratinė savivalda: kaip patobulinti Lietuvos valstybės valdymą*. Klaipėda: Eksponentė, 2000, p. 12.
34. Petrauskienė Rūta, ir Gintaras Žilinskas. 2013. „Informacinių technologijų įtaka politiniam dalyvavimui: interneto skverbties ir rinkėjų aktyvumo tendencijos Lietuvoje“. *Viešoji politika ir administravimas* 12 (1): 50–64.
<https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/10584/319-508-1-SM.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
35. „Pirmą kartą istorijoje alytiškiai patys tiesiogiai nusprendė, kam skirti finansavimą“. 2018. Alytaus miesto savivaldybė. Žiūrėta 2022 m. birželio 18 d.
https://alytus.lt/naujienos/-/asset_publisher/WItoiZf6GhA3/content/pirma-karta-istorijoje-alytiskiai-patys-tiesiogiai-nusprende-kam-skirti-finansavima
36. „Podsumowanie Budżetu Obywatelskiego 2022. Zobacz, które projekty zdobyły najwięcej głosów“. 2021. Oficjalny portal miasta Gdańska. Žiūrėta 2023 m. balandžio 1 d. <https://www.gdansk.pl/wiadomosci/Podsumowanie-Budzetu-Obywatelskiego-2022,a,206731>
37. Polko, Adam. 2015. „Models of participatory budgeting – the case study of Polish city“. *Journal of Economics and Management* 19 (1): 34-44.
https://www.researchgate.net/publication/279448230_Models_of_Participatory_Budgeting_-_the_Case_Study_of_Polish_City
38. Prakapas, Romas, ir Tomas Butvilas. 2011. *Mokslinio tiriamojo darbo logografika studijoms*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
39. „Radni zagłosowali za zmianami w regulaminach Budżetu Obywatelskiego i Zielonego BO w Gdańsku“. 2021. Oficjalny portal miasta Gdańska. Žiūrėta 2023 m. balandžio 5 d. <https://www.gdansk.pl/wiadomosci/Radni-zaglosowali-za-zmianami-w-regulaminach-Budzetu-Obywatelskiego-i-Zielonego-BO-w-Gdansk,a,190501>
40. Ruesch, Michelle Anna, and Mandy Wagner. 2013. *Participatory Budgeting in Germany: Citizens as Consultants. Political science*.
https://www.bpb.de/system/files/dokument_pdf/German_PB_final_engl1.pdf?fbclid=IwAR04V5B0EsY6ATApLtWCE8G-kL4wWo4o8e2RF2rC7HYLwuiXlj8dIBi0Pe8
41. Shah, Anwar. 2007. *Participatory Budgeting. Public Sector Governance and Accountability*. Washington, DC : World Bank.

42. Sintomer, Yves, Carsten Herzberg, ir Anja Röcke. 2008. Participatory Budgeting in Europe: Potentials and Challenges Volume 32.1 March 2008 164-178p.
https://legacy.econ.tuwien.ac.at/hanappi/AgeSo/rp/Sintomer_2008.pdf
43. Tamošiūnaitė, Rūta. 2018. „Socialinių technologijų taikymo galimybės gyventojų dalyvavimui viešojo valdymo sprendimų priėmimo procesuose“. Daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas.
44. Vanagas, Ramūnas., et al. 2006. *Savivaldos institucijų socialinis politinis veiksmingumas: monografija*. Vilnius : Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras.
45. Wampler, Brian, McNulty Stephanie, ir Touchton Michael. 2021. *Participatory budgeting in global perspective*. United Kingdom: Oxford University Press.
46. Wampler, Brian. 2000. A Guide to Participatory Budgeting
https://legacy.econ.tuwien.ac.at/hanappi/AgeSo/rp/Sintomer_2008.pdf
47. Wampler, Brian. 2007. „A Guide to Participatory Budgeting.“ Kn. Anwar Shah (sud.), *Participatory Budgeting (Public Sector Governance and Accountability)*. Washington, DC: World Bank.
48. Wetoszka, Piotr. 2022. „Diffusion of participatory budgets in Poland: do neighbours matter?“ *International Journal of Innovation* 10(4): 666-695.
<https://doi.org/10.5585/iji.v10i4.21876>.
49. „Wyniki głosowania w Budżecie Obywatelskim 2021. Poznaj zwycięskie projekty“. 2021. Oficjalny portal miasta Gdańska. Žiūrėta 2023 m. kovo 15 d.
<https://www.gdansk.pl/wiadomosci/Wyniki-glosowania-w-Budzecie-Obywatelskim-2021-Poznaj-zwycieskie-projekty,a,185009>
50. Žemgulytė, Deimantė, Sergejus Muravjovas, ir Ieva Duncikaitė. 2021. Dalyvaujamas biudžetas Lietuvos savivaldybėse. „*Transparency International*“ Lietuvos skyrius. Žiūrėta 2023 m. kovo 3 d. <https://www.transparency.lt/wp-content/uploads/2021/10/Dalyvaujamas-biudzetas-Lietuvoje.pdf>

ANOTACIJA

Kelminskienė A. Dalyvaujamo biudžeto raiška ir sąlygojantys veiksniai: Vilniaus ir Alytaus miestų atvejis / Viešojo administravimo magistro baigiamasis darbas. Vadovas prof. dr. Andrius Stasiukynas – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Viešojo valdymo ir verslo fakultetas, 2023 – 71 p. Magistro baigiamajame darbe analizuojami ir vertinami Alytaus ir Vilniaus dalyvaujamojo biudžeto proceso panašumai ir skirtumai. Pirmoje dalyje, pateikiama teorinė mokslinės literatūros analizė apie piliečių dalyvavimo ir dalyvaujamo biudžeto esmę ir sampratą, aptariamas piliečių dalyvavimas sprendimų priėmimo sprendimuose savivaldos lygmeniu. Pateikiama dalyvaujamojo biudžeto samprata. Antroje dalyje analizuojama dalyvaujamo biudžeto raiška. Trečioje darbo dalyje pateikiama tyrimo metodologija ir kokybinio tyrimo aprašomoji dalis. Ketvirtoje, analitinėje darbo dalyje, taikant lyginamosios analizės metodą atlikta Alytaus ir Vilniaus miestų dalyvaujamojo biudžeto įgyvendinimo lyginamoji analizė, pateikiami struktūrizuoto interviu metodo rezultatai, pateikiamos išvados bei pasiūlymai.

ANNOTATION

Kelminskienė A. Participatory budgeting and its determinants: the case of Vilnius and Alytus cities / public administration Master's thesis. Coordinator prof. dr. doc. Andrius Stasiukynas - Vilnius: Mykolas Romeris University, Faculty of Public Administration and Business, 2023 - 71 p. The Master's thesis analyses and evaluates the similarities and differences of the participatory budgeting process in Alytus and Vilnius. The first part of the paper presents a theoretical analysis of the scientific literature on the essence and concept of citizen participation and participatory budgeting, and discusses the participation of citizens in decision-making at municipal level. The second part presents the concept of participatory budgeting. The second part analyses the development of participatory budgeting. The third part of the thesis presents the research methodology and the descriptive part of the qualitative research. The fourth, analytical part of the thesis presents a comparative analysis of the implementation of participatory budgeting in the cities of Alytus and Vilnius, presents the results of the structured interview method, and presents conclusions and suggestions.

SANTRAUKA

Kelminskienė A. *Dalyvaujamo biudžeto raiška ir sąlygojantys veiksniai: Vilniaus ir Alytaus miestų atvejis* / Viešojo administravimo magistro baigiamasis darbas. Vadovas prof. Dr. Andrius Stasiukynas – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Viešojo valdymo ir verslo fakultetas, 2023 – 68 p.

Šiuolaikinė demokratinė visuomenė tampa nebeįsivaizduojama be piliečių dalyvavimo sprendimų priėmimo procese, tad siekiant aukštų demokratiškų tikslų valstybės ieško patrauklių priemonių, kurios sudarytų sąlygas piliečiams tiesiogiai įsitraukti į sprendimų priėmimo procesus. Viena iš tokių gyventojų dalyvavimo formų – dalyvaujamas biudžetas, nors pasaulyje šis reiškinys gana plačiai paplitęs, Lietuvoje ši priemonė dar tik skinasi kelią. Perimant kaimynių valstybių gerąją praktiką dalyvujamą biudžetą išbando vis daugiau Lietuvos savivaldybių, tačiau įgyvendinimo metu susiduriama su įvairiomis problemomis, kurios trukdo sklandžiam procesui. Dėl to buvo iškelta pagrindinė **tyrimo problema** – kokia dalyvaujamo biudžeto raiška ir veiksniai lemiantys dalyvaujamo biudžeto plėtrą Alytaus ir Vilniaus savivaldybėse. **Tyrimo objektas** – dalyvujamas biudžetas Alytaus ir Vilniaus savivaldybėse. Šio **tyrimo tikslas** – išanalizavus piliečių dalyvavimo formas ir dalyvujamo biudžeto raišką, atlikti Alytaus ir Vilniaus savivaldybių dalyvujamo biudžeto įgyvendinimo analizę ir pateikti argumentuotus pasiūlymus, padėsiančius pagerinti šią piliečių dalyvavimo formą. Tyrimo tikslui pasiekti buvo iškelti **uždaviniai**: 1. Išanalizuoti piliečių dalyvavimo ir dalyvujamo biudžeto taikymo teorines prielaidas. 2. Išnagrinėti dalyvujamo biudžeto taikymo raišką. 3. Išsiaiškinti dalyvujamo biudžeto įgyvendinimą Alytaus m. ir Vilniaus m. savivaldybėse. 4. Nustatyti pagrindines problemas su kuriomis susiduriama įgyvendinant dalyvujamą biudžetą. **Tyrimo metodai**: mokslinės literatūros lyginamoji analizė, sintezės metodas, teisės aktų turinio analizės metodas, apibendrinimo metodas, struktūruotas interviu.

Atlikus empirinio metodo tyrimo lyginamąją analizę ir struktūruotą interviu, buvo nustatyta, kad teisės aktai reglamentuojantys dalyvujamo biudžeto įgyvendinimą yra panašūs. Pagrindiniai skirtumai pasireiškia tuo, kad teikiant idėją Vilniuje pareiškėjas gali būti nedeklaravęs gyvenamosios vietos, taipogi nėra reikalavimo pateikti gyventojų pritarimą. Pagrindinės tyrimo metu nustatytos problemos – viešinimas, menkas finansavimas ir piliečių pasyvumas.

Magistro baigiamąjį darbą sudaro: turinys, įvadas, 4 skyriai, 9 poskyriai, išvados, rekomendacijos, bibliografiniai šaltiniai (panaudoti 50 bibliografinių šaltinių), dvi santraukos ir dvi anotacijos (lietuvių ir anglų kalbomis), 2 priedai, 18 lentelių, 4 paveikslai. Darbo apimtis 68 lapai.

SUMMARY

Kelminskienė A. Participatory budgeting and its determinants: the case of Vilnius and Alytus cities / public administration Master's thesis. Coordinator prof. dr. doc. Andrius Stasiukynas - Vilnius: Mykolas Romeris University, Faculty of Public Administration and Business, 2023 - 68 p.

As modern democratic societies are becoming unthinkable without citizens participation in decision-making processes, states are looking for attractive tools to enable citizens to engage directly in decision-making processes in order to achieve high democratic objectives. One such form of citizen participation is participatory budgeting, although this phenomenon is quite widespread in the world, in Lithuania it is still in the initial stage. Adopting the best practices of neighbouring countries, participatory budgeting is being tested by a growing number of Lithuanian municipalities, but the implementation process is beset by a number of problems that hinder the smooth running of the process. As a result, *the main problem* of the study was raised – what is the development of participatory budgeting and what are the factors determining the development of participatory budgeting in Alytus and Vilnius municipalities. *The object of the study* is participatory budgeting in Alytus and Vilnius municipalities. *The purpose of this research* is to analyse the forms of citizen participation and the development of participatory budgeting in Alytus and Vilnius municipalities and to provide reasoned proposals to improve this form of citizen participation. To achieve the aim of the study, the *tasks were set* 1. To analyse the theoretical assumptions behind the application of citizen participation and participatory budgeting. 2. To analyse the development of participatory budgeting. 3 to establish the implementation of participatory budgeting in the municipalities of Alytus and Vilnius. 4. To identify the main problems encountered in the implementation of participatory budgeting. *Research methods*: comparative analysis of scientific literature, synthesis method, method of content analysis of legal acts, generalisation method, structured interview.

The comparative analysis of the empirical method and the structured interview showed that the legislation governing the implementation of the participatory budget is similar. The main differences are that the applicant may not have declared his place of residence when submitting a project in Vilnius, and there is no need for approval by residents. The main problems identified in the study are publicity, low funding and citizen passivity.

The Master's thesis consists of: a table of contents, an introduction, 4 chapters, 9 sub-chapters, conclusions, recommendations, bibliographic sources (50 bibliographic sources used), two summaries and two annotations (in Lithuanian and English), 2 appendices, 18 tables, 4 figures. The volume of the thesis is 68 pages.

PRIEDAI

1 priedas

Projekto pavadinimas	Skiriamos lėšos
Dvarčionių sveikatingumo takas „Šeimų judesio pušynas“	10 000 €
Priimta idėja: Viršupio Sodų gatvės aikštei reikia įrenginių.	3 000 €
Skambantys Smėlynės Sodai.	10 000 €
Poilsio erdvė.	10 000 €
Priimta idėja: Sporto aikštelė ir treniruokliai.	10 000 €
Grigiškių promenados gamtos stebėjimo takas ties Vokės upe/Pradžia.	10 000 €
Universalus lauko treniruoklis.	3 200 €
Priimta idėja: Krepšinio aikštelės atnaujinimas Rygos g. 9.	10 000 €
Extremaliniis parkas.	10 000 €
Sujunkime Karoliniškes su Centru ir Žvėrynu!	10 000 €
Grilio zona Karoliniškėse.	10 000 €
Priimta idėja: Grill zona Jonažolių kaime.	10 000 €
Laipiojimo aikštelė - įveik kliūtis.	10 000 €
S. Daukanto gimnazijos prieigų apželdinimas.	5 000 €
Sporto ir laisvalaikio aikštynas sklype tarp Panerių g. 54 ir Panerių g. 50.	10 000 €
Lauko sporto komplekso įrengimas.	3 000 €
Salininkų parko balansinės supynės vaikams su saugia danga.	2 000 €
Paplūdimio tinklinio aikštelė Naujininkų parke.	6 000 €
Burbiškių bendruomenės parkelio karuselė.	2 000 €
Stacionarus Stalo Teniso Stalas Dzūkų g.	2 000 €
Legali gatvės piešimo sienelė Gerovės parke.	10 000 €
Vileika Grill.	5 000 €
Riedučių, paspirtukų ir riedlenčių rampa.	10 000 €
Mažosios poilsio zonos įrengimas.	10 000 €
Priimta idėja: Tarandės lauko sporto aikštelės danga.	10 000 €
Priimta idėja: Sporto erdvė.	10 000 €
Senų krepšinio aikštelių elementų atnaujinimas.	10 000 €

Kvapnus ir žydintis pavėsis bei užuovėja vaikų žaidimų aikštei Kaukysos stad.	3 000 €
Ribiškių saulėlydžio stebėjimo vietelė.	10 000 €
Lazdynų Pelėdos skveras.	10 000 €
Saugus ir tvarkingas praėjimas po Zarasų tiltu (Markučių ir Paupio jungtis).	7 500 €
Priimta idėja: Poilsio skveras.	4 800 €
Treniruokliai sportui rugių g. 7B.	8 000 €
Lieptas Baltupių (Cedrono) tvenkinyje.	10 000 €
Sporto aikštyno atnaujinimas.	10 000 €
Priimta idėja: Veiklos vaikams.	7 000 €
Šeimų zona.	10 000 €
Stalo tenisas.	5 000 €
Tramplynai ir kalneliai dviračiams ir paspirtukams, skirti vaikams.	10 000 €
Parko įrengimas Čiobiškio g. esančiame miškelyje, parkelyje.	5 000 €
Priimta idėja: Treniruokliai.	7 000 €
Aktyvios veiklos aikštelė (stalo tenisas).	5 000 €
Žirmūnų diskgolfo parkas.	6 000 €
Lauko stalo tenisas.	5 000 €
Erdvė stalo tenisui.	5 000 €
Įėjimo į mišką sutvarkymas.	6 000 €
Priimta idėja: Treniruokliai kieme tarp namų Miglos g. 57, Paribio g. 45 ir Miglos g. 59.	3 000 €
Priimta idėja: Daugiau suoliukų krepšinio aikštelėje (prie Miglos g. 57).	2 000 €

Bendruomenės iniciatyvų, skirtų gyvenamajai aplinkai gerinti, projektų idėjų atrankos ir finansavimo tvarkos aprašo priedas

2018 m. spalio 25 d. Alytaus miesto savivaldybės tarybos sprendimo Nr. T-305 redakcija
2019 m. lapkričio 28 d. Alytaus miesto savivaldybės tarybos sprendimo Nr. T-358 redakcija
2021 m. vasario 25 d. Alytaus miesto savivaldybės tarybos sprendimo Nr. T-36 redakcija

(Projekto idėjos pasiūlymo forma)

PROJEKTO IDĖJOS PASIŪLYMAS

_____ (Data)

☐ Mažos apimties projektas	☐ Didelės apimties projektas
---	---

Bendra informacija apie projektą ir pareiškėją

1.1. Projekto pavadinimas	
1.2. Pareiškėjas (<i>Alytaus miesto gyventojas, turintis 16 metų ir deklaruojantis gyvenamąją vietą Alytuje</i>)	
Vardas ir pavardė, gimimo data (metai-mėnuo-diena), deklaruota gyvenamoji vieta	
Kontaktai (adresas, telefono numeris, el. p.)	
1.3. Projekto įgyvendinimo vieta	
2. Projekto aprašymas (santrauka)	
2.1. Projekto tikslas, tikslinė grupė, sprendžiama problema (<i>ne daugiau kaip 0,5 psl.</i>)	
2.2. Projekto rezultatai, jų nauda miestui	

3. Preliminari projekto sąmata

Išlaidų pavadinimas	Planuojama išlaidų suma, Eur	Išlaidų pagrindimas
---------------------	------------------------------	---------------------

Iš viso		

4. Pasiūlymo priedai

Nr.	Eil.	Priedo pavadinimas (pvz., nuotraukos, ekspertų nuomonės, rekomendacijos, vizualizacijos, brėžiniai, schemas ar kita informacija, papildanti projekto aprašymą)	Priedo lapų skaičius
	1.		
	2.		
	3.		

5. Tvirtinu:

5.1. Šiame pasiūlyme ir prie jos pridėtuose dokumentuose pateikta informacija yra teisinga.

5.2. Sutinku, kad informacija apie mano pateiktą pasiūlymą būtų skelbiama Alytaus miesto savivaldybės interneto svetainėje ir / ar kitoje viešojo erdvėje.

(Parašas)

(Vardas ir pavardė)

Aš, _____, sutinku/nesutinku, kad šioje anketoje mano nurodytus asmens duomenis Alytaus miesto savivaldybės administracija tvarkytų asmens tapatybės nustatymo, asmens duomenų teisingumo patikrinimo, statistikos tikslais, dalyvaujant apklausoje, balsuojant už alytiškių iniciatyvas. Man yra žinoma, kad daugiau informacijos apie savo asmens duomenų tvarkymą galiu rasti nuorodoje <http://www.alytus.lt/asmens-duomenu-apsauga>.

Aš, _____, esu informuotas (-a), kad turiu teisę susipažinti su savo asmens duomenimis, nesutikti, kad būtų tvarkomi mano asmens duomenys, žinoti (būti informuotas (-a) apie savo asmens duomenų tvarkymą, reikalauti ištaisyti neteisingus, neišsamius, netikslus savo asmens duomenis. Man yra žinoma, kad daugiau informacijos apie savo asmens duomenų tvarkymą galiu rasti nuorodoje <http://www.alytus.lt/asmens-duomenu-apsauga>.

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

2023-04-27

Vilnius

Aš, Mykolo Romerio universiteto (toliau – Universitetas), Viešojo valdymo ir verslo fakulteto Viešojo administravimo instituto, Viešojo administravimo programos studentė Aušra Kelminskienė,

patvirtinu, kad šis rašto magistro baigiamasis darbas „Dalyvaujamo biudžeto raiška ir sąlygojantys veiksniai: Vilniaus ir Alytaus miestų atvejis”

1. Yra atliktas savarankiškai ir sąžiningai;
2. Nebuvo pristatytas ir gintas kitoje mokslo įstaigoje Lietuvoje ar užsienyje;
3. Yra parašytas remiantis akademinio rašymo principais ir susipažinus su rašto darbų metodiniais nurodymais.

Žinau, kad už sąžiningos konkurencijos principo pažeidimą – plagijavimą studentas gali būti šalinamas iš Universiteto kaip už akademinės etikos pažeidimą.

Aušra Kelminskienė